

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Rodičovská kontrola volného času mládeže jako výchovný problém současnosti

Diplomová práce

Studijní program: N7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: 7506T002 – Speciální pedagogika
Autor práce: **Bc. Helena Chaloupková**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Darina Havrlentová, Ph.D.

Liberec 2018

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Helena Chaloupková
Osobní číslo: P16000646
Studijní program: N7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika
Název tématu: Rodičovská kontrola volného času mládeže jako výchovný
problém současnosti
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl diplomové práce: Zjistit jaký mají rodiče přehled o trávení volného času svých dětí.
Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava výzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.
Metody: Kvalitativní výzkum, polostrukturované rozhovory s rodiči, analýza dokumentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

FISCHER, J., ŠKODA, S., 2008. Speciální pedagogika. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.

HÁJEK, B., a kol., 2003. Pedagogika volného času. Praha: UK. ISBN 80-7290-128-1.

HÁJEK, B., a kol., 2011. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

KNOTOVÁ, D., 2011. Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

PIPEKOVÁ, J. a kol., 1998. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-85931-65-6.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Ďarina Havrlentová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: 3. dubna 2017

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 3. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat své vedoucí diplomové práce paní doc. PhDr. Darině Havrlentové, PhD., za trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi při zpracování mé diplomové práce poskytovala.

Název diplomové práce:

Rodičovská kontrola volného času mládeže jako výchovný problém současnosti

Jméno a příjmení autora: Bc. Helena Chaloupková

Akademický rok odevzdání diplomové práce: 2017/2018

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Darina Havrlentová, PhD.

Anotace: Diplomová práce se zabývá problematikou rodičovského dohledu nad volným časem jejich dětí. Zaměřuje se konkrétně na děti, které rodiče přivedli kvůli jejich problematickému chování ve škole nebo doma až do ambulantního oddělení Střediska výchovné péče v Děčíně, kde autorka vykonává funkci speciálního pedagoga – etopeda. V teoretické části je vysvětlen pojem volný čas z pohledu nejenom renomovaných odborníků, ale také z pohledu rodičů dětí. V další části je diskutováno o výchově ke správnému využívání volného času dětí, a jakou roli v tom hraje samotný osobní příklad rodičů a jejich postoje k volnočasovým aktivitám jejich dětí. Výzkum, který byl na toto téma realizován, ukazuje, jaký obrovský význam má pro správný vývoj dítěte to, jak se rodiče staví k jeho potřebám, kolik času věnují svému dítěti a jak mu pomáhají naplňovat jeho volný čas.

Klíčová slova: čas, informační technologie, kyberšikana, kyberzávislost, rodiče, rodina, rodičovská kontrola, vesnice a město, volný čas, volnočasové aktivity, výchova, zájmová činnost

Annotation: The master thesis deals with the issue of parental supervision over their children's free time. It focuses specifically on the children, whose parents brought them because of their problematic behaviour at school or at home to the outpatient department of the Centre of educational care in Děčín, where the author performs the function (the role) of the special pedagogue – etoped. The theoretical part explains the notion of leisure time not only from the experts' point of view but also from the perspective of parents. The next part is concerned with education to the proper use of free time of children and with the role of what plays the personal example of parents and their attitudes towards leisure activities of their children. Research carried out on this subject shows how great importance for proper development of children has parents' attitudes to their needs, the time they devote to them and how they help them to fill their free time.

Key words: cyber – dependence, cyberbullying, education, family, free time, hobby, Information Technology, leisure activities, parental supervision, parents, Time, village and city

Obsah

Seznam tabulek	8
Úvod.....	9
1 Rodičovská kontrola volného času	10
1.1 Objasnění pojmů	10
1.2 Zájmovost	14
1.3 Funkce a cíle výchovy ve volném čase.....	15
1.4 Základní činnosti ve volném čase	18
1.5 Výchova ke správnému využívání volného času	19
1.6 Současný stav zkoumaného problému	24
1.7 Začátek je v rodině.....	27
1.8 Formulace výzkumného problému	35
1.9 Cíle výzkumu.....	37
1.10 Výzkumné otázky	37
2 Metody	38
2.1 Výzkumný vzorek.....	38
2.2 Výzkumné techniky	38
2.3 Výzkumné úkoly.....	40
2.4 Výzkumný plán.....	41
2.5 Výzkumný proces	42
3 Analýza výsledků.....	43
3.1 Vyhodnocení výzkumných otázek	43
4 Diskuze	51
4.1 Limity výzkumu.....	60
4.2 Možnosti dalšího výzkumu	61
4.3 Strukturované návrhy využití výsledků výzkumu pro teorii a praxi.....	62
Závěr	64
Použitá literatura	66
Přílohy.....	70

Seznam tabulek

1. Základní číselné ukazatele	43
2. Co je podle Vás volný čas.....	43
3. Jaký kroužek navštěvovalo Vaše dítě v mladším školním věku	44
4. Jakou volnočasovou aktivitu v současné době navštěvuje Vaše dítě.....	44
5. Jakým způsobem kontrolujete docházku do kroužku	44
6. O co se Vaše dítě zajímá ve volném čase.....	45
7. Jaké jsou možnosti trávení volného času ve Vašem okolí	46
8. Jak v současné době tráví Vaše rodina společný volný čas	46
9. Jaké jsou rituály ve Vaší rodině	47
10. Kolik volného času trávíte Vy s dítětem	47
11. Jakým způsobem tráví tento volný čas	47
12. Máte k němu důvěru	47
13. Máte pocit, že Vám dítě někdy zalhalo ohledně volného času	48
14. Znáte kamarády Vašeho dítěte	48
15. Jak vnímáte kamarády Vašeho dítěte	48
16. Chodí k Vám domů kamarádi Vašeho dítěte.....	48
17. Má dítě v pokoji vlastní počítač, nebo možnost mobilního telefonu v soukromí.....	48
18. Kolik času tráví Vaše dítě denně na počítači a mobilním telefonu	49
19. Víte, jak tráví čas na počítači	49
20. Jaký obsah sdílí na internetu	49
21. Jaké má kamarády/kontakty na sociálních sítích.....	49
22. Jakým stylem jste poučili Vaše dítě o přidávání neznámých osob do svých přátel na sociálních sítích.....	50

Úvod

Téma, kterým se zabývá diplomová práce, je v současné době hodně aktuální. Zaměřuje se na rodiče klientů střediska výchovné péče a jejich kontrolu při trávení volného času svých dětí. O tom, jak děti hodlají trávit svůj volný čas, se většinou radí s rodiči, učiteli, kamarády. V posledních letech velká část dětí, jak vyplývá i z výzkumu, tráví svůj volný čas nikoliv pohybem, při hrách v přírodě, spolu s kamarády, ale spíše pasivní formou, vysedáváním doma u počítačů, což je pro většinu lidí nepochopitelné, protože rodiče ve svém mládí a ještě v nedávné minulosti trávili volný čas aktivně nebo se zajímali o úplně jiné věci než děti současné doby. Kdy nastala změna ve volbě volnočasových aktivit, co je důvodem současné změny? Na to nám odpoví výzkum, který byl prováděn s rodiči klientů střediska výchovné péče.

Autorka několik let pracuje ve středisku výchovné péče, nejdříve jako vychovatelka na interním oddělení a nyní jako speciální pedagog v ambulancním oddělení. Registrovala změny výběru volnočasových aktivit u dětí, které prošly ambulancní nebo internátní částí střediska, takže problematika a celkový postoj k výběru volnočasových aktivit těchto dětí a jejich rodin vždy velmi pečlivě sledovala.

Při tvorbě záměru výzkumu jsme vycházeli z tvorby renomovaných autorů, která nám objasňovala, co je volný čas a jaké se s ním spojují v současné době problémy.

Cílem výzkumu je zmapovat rodičovskou kontrolu volného času u dětí, faktory, které ovlivňují jejich výběr volnočasových aktivit, vztah rodičů k rozhodnutí jejich dítěte, důvody, proč některé děti volí pasivní trávení volného času, a to u mobilního telefonu, počítače nebo televize, jaké důsledky to přináší pro jejich další vývoj nejen duševní, ale také zdravotní.

Pro diplomovou práci autorka zvolila kvalitativní výzkum. Metody výzkumu jsou individuální polostrukturované rozhovory s respondenty, tedy rodiči dětských klientů, které probíhaly v ambulancní části Střediska výchovné péče v Děčíně, což je prostředí, které respondenti již dobře znali. Dále se pracovalo s náhledy do osobní dokumentace respondentů.

1 Rodičovská kontrola volného času

1.1 Objasnění pojmů

Čas

„Čas je základní dimenzí, velkou jistotou a šancí lidského života. V jeho průběhu se člověk setkává s příznivými i negativními podmínkami a vlivy, které jeho prožívání někdy podporují a stimulují, jindy však brzdí nebo znemožňují. Všechny zřetele jsou pro něj výzvou, se kterou se musí trvale vyrovnávat. Časové vymezení jeho života předpokládá a vyžaduje, aby člověk usiloval o to, čas svého života zhodnocovat co nejlépe, a v tomto směru jednal aktivně“ (Hájek a kol. 2008, s. 10).

Volný čas

„Pojem volný čas má krásný zvuk. Vyvolává většinou velmi příjemné představy. Modrý hluboký prostor, bílá křídla ptáků, svoboda pohybu, poklid“ (Pávková a kol. 1999, s. 11).

Dále Pávková (1999) zmiňuje, že se ve volném čase věnujeme činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění.

„Volný čas chápeme jako časový úsek (v průběhu dne, týdne, měsíce či roku) osvobozený od povinností (vyplývajících ze sociálních rolí každého člověka), určený na regeneraci fyzických a psychických sil prostřednictvím odpočinku, rekreace, zábavy, společenských kontaktů, aktivit, přitažlivých činností i nečinnosti, na seberealizaci člověka podle vlastních představ o jeho prožívání – v aktivitě, činnosti či nečinnosti.“ (Kratochvílová 2001, s. 17).

Hájek (2008) uvádí, že volný čas je částí lidského života mimo čas pracovní a čas vázaný, který zahrnuje biofyzilogické potřeby člověka - spánek, jídlo, osobní hygienu, chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti. Volný čas je dobou, kterou má po splnění těchto potřeb a povinností člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející:

- odpočinek a zábavu;
- rozvoj zájmové sféry,
- zlepšení kvalifikace;
- účast na veřejném životě.

Někdy se uplatňuje také pojem čas polovolný, kam se řadí hraniční činnosti na pomezí času povinného a vázaného; jsou to aktivity přinášející radost a současně i případný praktický užitek (ruční práce, kutilství, zahrádkaření).

Systém aktivit a institucí volného času chápeme jako součást sociální struktury, uspořádání relativně stálých prvků společenského systému. Charakterizuje ho uplatnění diferenačních faktorů, např. demografické, národnostní, zdravotní, majetkové, třídní nebo profesní struktury účastníků. Skládá se z plurality aktérů, kteří jsou vedeni snahou optimálně uspokojovat své potřeby (subjektivní stránka procesu), musí však respektovat také požadavky prostředí (Hájek a kol., 2008).

Podle Hofbauera (2004) je volný čas oblastí živě se rozvíjející a současně přinášející řadu problémů. Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy, časem očekávání i rizik. Mimořádný význam má pro děti a mládež, nejmladší a perspektivní součást společnosti, která spolu s generacemi dospělých a za jejich aktivního podílu zajišťuje nezbytnou inovaci dalšího vývoje. Vzhledem k častým proměnám společnosti i volného času samého má vývoj rychlý průběh, z něhož je možno a nutno se poučit. V tomto časovém rozměru je výchova ve volném čase živnou půdou jak pro uplatnění řešení osvědčených a praxí potvrzovaných, tak také přístupů zcela nových a nečekaných.

Specifické požadavky na výchovu ve volném čase:

Stanovené požadavky mají různou míru obecnosti. Nejjobecnější požadavky pro výchovu jsou požadavky humanity, demokratičnosti, vědeckosti. Tyto uvedené požadavky platí pro všechny oblasti výchovy, pro rodinnou, předškolní i školní výchovu ve volném čase.

Mezi základní požadavky patří pedagogické ovlivňování volného času a dobrovolnost. Pedagogické ovlivňování volného času znamená citlivé, nenásilné, ale cílevědomé vedení k racionálnímu využívání volného času:

- **požadavek dobrovolnosti** – dobrovolná účast na volnočasových aktivitách,
- **požadavek aktivity** – znamená aktivní podíl účastníků na plánování, realizaci a hodnocení činností,
- **požadavek seberealizace** – nabídka činností je zaměřená na rozvoj vloh, uplatnění specifických schopností, podpora úspěchu,
- **požadavek pestrosti a přitažlivosti** – týká se obsahu, metod a forem práce, respektu přání a potřeb účastníků,
- **požadavek odpočinkového a rekreačního zaměření** – regenerace sil a odstranění únavy,
- **požadavek citlivosti a citovosti** – stanoví vyváženost v působení na rozumovou i citovou složku psychiky, vytvářené kladně emocionální zážitky (výchova zážitkem),
- **požadavek sociálního kontaktu** – poukazuje na význam vztahů, jako je přátelství a vliv sociálních skupin (Bendl, 2015).

Význam volného času pro děti a mládež

Základní úlohu ve výchovném zhodnocování volného času mají účastníci jeho aktivit. Cílovou skupinou jsou děti a mládež.

„Děti a mladí lidé realizují své volnočasové aktivity sami nebo se zúčastňují těch, které v jejich zájmu a za jejich spoluúčasti připravují dospělí. Jsou činitelem strukturovaným a značně proměnlivým, který citlivě reaguje na vývoj společnosti, požadavky výchovy mladé generace, přání účastníků i na podmínky jejich života ve volném čase.

Na základě četnosti, různorodosti obsahu a realizačních způsobů i růstu účinnosti volnočasových aktivit se jedinec stává nejen divákem a posluchačem, nýbrž také aktivním účastníkem, organizátorem a spoluvůrcem. Přitom rozšiřuje okruh svých

znalostí a zážitků a tím odkrývá a rozvíjí nové stránky a možnosti své osobnosti a zvyšuje četnost, intenzitu a vliv mezilidských kontaktů vznikajících během těchto činností“ (Hájek 2003, s. 26).

Dynamický rozvoj volnočasových aktivit

Volnočasové aktivity postupují jednotlivé fáze vývoje dítěte i dospělého a jejich skupin. Pomáhají je rozvíjet a stabilizovat, obohacovat i kultivovat, orientovat k pozitivním cílům. Dětem, mladým lidem i dospělým pracujícím mezi nimi umožňují reagovat na inspirující, někdy však také na omezující a stresující podmínky jejich života, a získávat tak novou osobní zkušenost. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a dospívání.

O kvantitativním a kvalitativním vývoji, rostoucí frekvenci, dynamice jeho aktivit a vytváření podmínek potřebných pro jejich rozvoj vypovídají zahraniční i naše údaje. Rychlým rozvojem procházejí zejména aktivity sportovní. Do nebyvalé šíře se rozvinula také domácí a zahraniční turistická mobilita dětí a mládeže, která se uskutečňuje v rodině. Poskytuje rekreaci a aktivní odpočinek, poznání přírody a života obyvatel různých zemí a dnes prakticky regionů celého světa. Nabízí nevšední zážitky a přispívá k vytváření mezilidských kontaktů. Ze všech těchto důvodů má mimořádný význam právě pro děti a mladé lidi.

Rozmachem procházejí také činnosti spjaté s moderními komunikačními prostředky. Rozhlas, televize nebo internet umožňují posluchačskou účast na sportovních, kulturních, politických i dalších významných událostech a zprostředkují kontakt s různými oblastmi reálné a dnes také virtuální skutečnosti. Aktivity rozšiřují svůj dosah na nové zájemce, odkrývají a rozvíjejí dosud skryté předpoklady jejich osobnosti, umožňují jim v různých prostředích jejich života dosahovat mimořádných poznávacích a pracovních výkonnostních výsledků a současně s tím přispívat také k rozvoji oboru zvolené aktivity (Hájek a kol., 2008).

1.2 Zájmovost

Záleží také na tom, jakým způsobem se dítě k volnočasovým aktivitám dostane. Význam mají zájmy, záliby a potřeby, které umožní individuální rozvoj dítěte a mladého člověka a jeho uplatnění v oboru jeho osobního zájmu i v širších souvislostech volnočasového nebo profesního uplatnění. Často v tomto případě zasahují rodiče, někdy vhodně a nenásilně, často ale chtějí ve svém dítěti naplnit svá neuskutečněná přání týkající se oblastí sportu, umění, profese.

Jednotlivec a kolektiv

Volný čas je také prostorem pro individuální rozvoj jednotlivce nebo celé skupiny. Romantický postoj osamoceního jedince bojujícího v minulých stoletích proti omezujícím společenským poměrům pomáhal osvobodit jeho samého i druhé lidi od vynucených závislostí, sociálního, právního a kulturního vylučování ze společnosti nebo od podřízenosti druhým lidem. Bez spojení se širším, společensky působícím hnutím se však takový člověk stával osamoceným individualistou a uzavíral se do své „věže ze slonoviny“ (Hájek a kol., 2008).

Demokratičnost

„Soustava volnočasových aktivit dětí a mládeže evropských zemí se rozvíjí v demokratických podmínkách. Spočívá v přístupech, které umožňují jejich širokou účast na aktivitách a současně přispívají k osvojování demokratických hodnot. Demokratičnost je cílem, způsobem realizace i výsledkem, jejichž společným jmenovatelem je participace účastníků jejich aktivit“ (Hájek 2008, s. 44).

Dobrovolnost účasti na aktivitách jako její základní výchozí předpoklad vytváří pro uplatnění demokratismu příznivé předpoklady v různých směrech.

Zejména účast dětí a mladých lidí na volnočasových činnostech, počínaje motivací a výchozím rozhodnutím o účasti v participačních strukturách (např. v žákovské samosprávě nebo sdružení dětí a mládeže) mezi ně patří. Cílem je při tom jednak účast na vlastní volnočasové činnosti jako taková, jednak vytváření schopnosti takto se podílet na aktivitách širšího okruhu zájemců až po celospolečenský rozměr.

Toto úsilí dnes proniká do různých sociálních a výchovných prostředí, uplatňuje se v prevenci nebo reedukaci. Rozšiřuje se – byť zatím ne zcela rovnoměrně a účinně – mezi rostoucím počtem dětí a mladých lidí a přispívá tak k realizaci jejich práva na volný čas a jeho smysluplnou realizaci. Takto se promítá do místního, národního i mezinárodního měřítka. V současnosti nabývá na významu zejména tento poslední zřetel (Hájek a kol., 2008).

Zájmové činnosti dělíme podle obsahu

Prakticko-technické – práce s různými materiály, práce se stavebnicemi, montážní a demontážní činnosti, drobné opravy hraček, modelářské práce, příprava pokrmů

Přírodovědné – pozorování přírodních objektů živé přírody, pěstitelské práce, chovatelství, práce s odbornou a naučnou literaturou, spolupráce s institucemi (muzea, zoologické zahrady, hvězdárny) rybářství, včelařství

Společensko-vědní – poznávání významných objektů, seznamování s historickými objekty a památnými místy, setkání a společné akce dětí z různých měst, dodržování tradic, zájmové studium cizích jazyků

Esteticko-výchovné – výtvarné zájmové činnosti, hudební zájmové činnosti, literárně-dramatické zájmové činnosti

Tělovýchovné, sportovní a turisticky zaměřené – kondiční cvičení, atletika, sportovní hry, drobné pohybové hry, sezonní sporty, turistika pěší, vodní, cykloturistika (Pávková a kol., 1999).

1.3 Funkce a cíle výchovy ve volném čase

Výchova ve volném čase je specifickou oblastí výchovy. Proto také lze vymezit její specifické funkce. Mezi základní funkce patří: výchovně-vzdělávací funkce, zdravotní, sociální a preventivní.

Výchovně-vzdělávací funkce spočívá v záměrném a cílevědomém ovlivňování osobnosti vychovávaných jedinců. Podmínky volného času dávají možnost působení na psychickou, fyzickou i sociální stránku osobnosti, rozvíjení rozumových schopností, emocí i volných vlastností. Výchova ve volném čase dává zejména prostor pro uspokojování a kultivaci potřeb, jako jsou potřeba seberealizace, sociálních vztahů, uspokojování, usměrňování, rozšiřování a prohlubování zájmů. V rámci zájmových skupin probíhá nenásilné sociální učení, účastníci si osvojují vědomosti a dovednosti žádoucí pro život mezi lidmi.

Zdravotní funkce výchovy ve volném čase znamená, že veškeré výchovné působení, všechny aktivity ve volném čase podporují zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj vychovávaných jedinců. Vhodné uspořádání režimu dne podle věku, zařazování pohybových aktivit, vedení ke zdravému stravování, vytváření a upevňování zdravých stravovacích návyků, upevňování hygienických návyků v péči o tělo, utváření pohodového klimatu.

Sociální funkce výchovy ve volném čase je možné chápat z různých pohledů. Nejčastěji se jí rozumí zajištění bezpečnosti, dohledu nad dětmi, jejich ohlídání v čase mimo vyučování, který děti netráví s rodiči, například ve školních družinách. Sociální funkce subjektů, ve kterých děti tráví volný čas, spočívá také v možnosti navazovat rozmanité sociální vztahy, přátelství a kamarádství s jedinci, kteří mají podobné zájmy, tím probíhá nenásilné sociální učení. Všechny děti mají stejné právo na pozornost a péči pedagoga, na využívání hraček, pomůcek, prostoru a vybavení. Do určité míry lze takto pomoci dětem s problematického rodinného prostředí.

Preventivní funkce výchovy ve volném čase spočívá v předcházení negativních jevů, jako jsou neukázněnost, lhaní, krádeže, záškoláctví, útěky z domova, agresivita, šikana, vandalismus, experimentování či zneužívání drog, gamblerství, a další podobné formy závislostí i problémy v oblasti sexuality, projevy netolerance, rasismu. Vhodně volené a dostupné volnočasové aktivity slouží, jako nespécifická primární prevence. Primární prevence je celkově efektivní a zejména v porovnání se sekundární a terciární prevencí. Lepší je negativním jevům předcházet, než je napravit.

Výchovně–vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní funkce se v běžné výchovné praxi prolínají. Např. sociální funkce ve smyslu zajištění bezpečnosti je významná

v zařízeních, kde děti tráví značnou nebo dokonce veškerou část času mimo rodinu, např. v domovech mládeže, na táborech, školách v přírodě, v dětských domovech (Bendl a kol., 2015).

Výchovné cíle lze formulovat podle různých hledisek, podle věku vychovávaných, podle druhu výchovné instituce, podle druhu činnosti, podle toho, na kterou složku osobnosti se zaměřujeme. Cíle mají různou míru obecnosti, existují cíle velmi obecné i dílčí, specifické. Obecným cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince hospodařit s volným časem, rozumně ho využívat a oceňovat volný čas, jako významnou životní hodnotu. Z takto formulovaného cíle lze odvodit řadu dílčích cílů:

- naučit vychovávané jedince efektivně odpočívat,
- umět volit účinné formy rekreace,
- rozvíjet zájmy, podporovat aktivní zájmy,
- objevovat a rozvíjet specifické schopnosti,
- uspokojovat a kultivovat potřeby,
- naučit jedince vhodně využívat dostupných materiálních prostředků pro trávení volného času,
- vést k celoživotnímu vzdělávání (Bendl a kol., 2015).

Výchovný proces probíhá ve složitých podmínkách. Znalost podmínek je důležitá pro volbu cílů i prostředků. Podmínky rozdělujeme na vnitřní a vnější. Vnitřními podmínkami se rozumí hlavně věkové a individuální zvláštnosti vychovávaných. Vnější podmínky se týkají prostoru, materiálního vybavení, jednotlivců i sociálních skupin.

Výchovné prostředky – tento pojem bývá v pedagogice chápán různě. V nejširším smyslu jsou to všechny předměty a jevy, kterých vychovávající využívá k dosažení stanovených cílů.

- Výchovné subjekty (školy, školská zařízení),
- obsah výchovy,
- výchovné metody a formy,
- materiální prostředky,
- výchovné využívání mimo výchovných vlivů (Bendl a kol., 2015).

Činnosti ve volném čase je možné dále rozdělovat na pravidelné a příležitostné, organizované a spontánní. V posledních letech narůstá zájem účastníků o nabídku spontánních aktivit. Mezi výchovné prostředky patří také prostory, v nichž výchova probíhá, a jejich materiální vybavení. Materiální vybavení musí odpovídat funkcím příslušného objektu, obsahu činností a výchovným záměrům. Zařízení, ve které, se děti věnují zvoleným zájmovým činnostem, by k tomu měla být vhodně vybavena. Tam, kde děti tráví svůj čas odpočinkem a hrami, by prostory měly být vybaveny, jako herny, u starších dětí spíše, jako klubovny (Bendl a kol., 2015).

1.4 Základní činnosti ve volném čase

Charakteristické volnočasové aktivity tvoří obsah výchovy ve volném čase i v době vyučování. Obsah výchovy je možné vymezit různými způsoby, z různých hledisek. Jedním z nich je podíl základních lidských činností, hry, učení a práce. Tyto činnosti mohou být výchovně ovlivnitelné, záměrně využívané k dosahování výchovných cílů.

Základní lidské činnosti – hra, učení a práce, se v rámci volnočasových aktivit uplatňují. Každá z těchto činností má své zvláštnosti a navzájem se prolínají. Je možné říci, že hrou, ale i prací se člověk učí, že učení může mít podobu hry, některé pracovní aktivity mohou mít herní charakter.

Hra má ve volnočasových aktivitách významné místo. Je to pro člověka příjemná činnost, poskytuje pozitivní prožitky, radost ze hry, umožňuje relaxaci, nenásilné, bezděčné učení a rozvoj všech složek osobnosti.

Hra je dominantní činností u dětí předškolního věku, má velký význam i v ostatních věkových obdobích včetně dospělosti. Ve středním školním věku jsou hry složitější a mají užší vztah k učení a práci. Obsah her v tomto období úzce souvisí s osobními zájmy a zájmovými činnostmi.

Pojem učení bývá vymezován v různé šíři. V nejširším pojetí chápeme učení, jako proces přijímání informací, jejich zpracování a na základě toho regulace chování.

V užším pojetí se vysvětluje, jako osvojování vědomostí, dovedností, ale i utváření rysů osobnosti. V nejužším pojetí je proces učení chápán v souvislosti se školou. Učení ve volném čase má své zvláštnosti. Probíhá většinou v rámci praktických činností. Člověk se učí při zájmových činnostech, ale i při odpočinku a rekreaci.

Práce ve volném čase, je považována za typickou lidskou činnost. Tento druh činnosti je dominantní v období dospělosti. Specifické požadavky jsou kladeny na práci dětí a mládeže. Výchova k práci je součástí rodinné výchovy, výchovy ve škole i ve volném čase. Počátky výchovy k práci jsou v rodině. Vychovávat děti k práci je správné již od útlého věku. I malé děti mohou mít své drobné povinnosti, učí se sebeobsluže.

Příležitost k získání manuálních dovedností nabízejí zejména zájmové činnosti, zvláště rukodělného, pracovní-technického zaměření. Rukodělné činnosti patří hlavně u menších dětí k nejoblíbenějším. Mnoho možností dávají také pobyty v přírodě, turistika, táboření (Hájek a kol., 2008).

1.5 Výchova ke správnému využívání volného času

„Zahrnuje reflexi samotného volného času, cílevědomé odkrývání a využívání obsahů činností a různých způsobů jeho využívání. Výchovu k volnému času lze tak právem pokládat za klíč pro otevírání nových možností, aktivit a rozvoje člověka, za motor, který celému úsilí dává potřebnou orientaci a dynamiku“ (Hofbauer 2004, s. 18).

Výběr volnočasových aktivit u dětí má velký vliv na jejich celkový vývoj. Zodpovědnost rodičů za výchovu jejich dětí je neoddiskutovatelná. Každý rodič proto by měl s ohledem na věk dítěte nejen sledovat, ale i částečně a citlivým způsobem regulovat to, jak jejich dítě využívá své volno, s kým se stýká a jaké aktivity provozuje sám a se svými kamarády. Tam, kde je benevolence rodičů příliš volná, hrozí často různá nebezpečí.

Trávení volného času takzvaně organizovaně může pomoci rodičům lépe kontrolovat volný čas jejich dětí. Je zde menší riziko, že jejich dítě bude vystaveno

negativním vlivům okolí, svádějícím k zájmovým aktivitám, které mohou vést a často již vedou například až k závislostem na sociálních sítích, experimentování s návykovými látkami, k delikvenci. Protože existuje mnoho různých způsobů, jak s volným časem nakládat, můžeme si klást otázku, jaké jsou vhodné aktivity pro současné děti.

V oblasti trávení volného času došlo v posledních letech k výrazným změnám. Kultura a sport se zkomercializovaly, probíhá informační revoluce. S masivním nástupem počítačové techniky a její dostupnosti širokým vrstvám společnosti došlo k velkým změnám také v trávení volného času. Rodičovská generace podřizuje svůj volný čas televizním seriálům, poslechu reprodukováné hudby, využívání možností internetu a mobilní komunikaci. Rodina takto ovlivňuje své dítě nejen tím, jak na něj výchovně působí, ale i svým každodenním příkladem. Potažmo i děti přebírají tyto zvyky od svých rodičů a ve svém volném čase dávají přednost podobným aktivitám, aniž by je rodiče v tomto omezovali.

Formou výzkumu rozhovorů s rodiči autorka poukazuje na dnešní způsob trávení volného času. Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že nejobvyklejší způsoby trávení volného času v dnešní době bývají pasivita, a to ve formě hraní her na počítači nebo mobilním telefonu, chatování na sociálních sítích a sledování televize. Tyto aktivity rodiče v odpovědích uváděli jako nejoblíbenější, což se projevilo takřka ve všech rozhovorech.

„Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou, lidé mu však přisuzují různý význam. Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Na utváření životního stylu, tedy i na způsobu hospodaření s volným časem se velmi významně podílí rodina. Jedním z cílů výchovy je naučit člověka rozumně využívat volného času, formovat jeho zájmy, podporovat centrální, hluboký, celoživotní zájem“ (Pávková a kol. 2002, s. 32).

Využívání volného času efektivním způsobem nám mohou pomoci různé instituce a zařízení, které uvádí ve své knize Pávková a kol. (2002).

Školní družiny – se zaměřují na práci s dětmi navštěvující první stupeň základní školy. Kromě výchovné a zdravotní funkce má velký vliv sociální poslání, protože toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání.

Školní kluby – pracují s dětmi středního školního věku, se žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí z charakteristik této věkové skupiny z větší samostatnosti dětí a specializovanější zájmové činnosti. Pracují na principu dobrovolnosti.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže – která zahrnují domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Zaměřují se především na specializované zájmové činnosti pod odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou činnost pravidelnou v kroužcích i příležitostnou, prázdninové tábory, nabízejí spontánní aktivity na hřištích, v hernách apod.

Dětské domovy – jako zařízení ústavní výchovy mají specifické postavení, jedním z jejich úkolů je však také dbát o hodnotné využívání volného času a o rozvíjení a kultivaci zájmů dětí a mládeže.

Domovy mládeže – zajišťují výchovnou péči, ubytování a stravování žákům středních škol, kteří vzhledem ke vzdálenosti zvolené školy nemohou denně dojíždět. Vzhledem k věkovým zvláštnostem je důležité respektování principu dobrovolnosti.

Základní umělecké školy (ZUŠ) – poskytují uplatnění dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnosti v esteticko-výchovné oblasti.

Jazykové školy – plní funkci zájmového vzdělávání v oblasti cizích jazyků (Pávková a kol., 2002).

Kromě rodiny, školy a školských zařízení se na výchově ve volném čase podílí řada různorodých subjektů. Významnou roli hrají zejména obce a nestátní neziskové organizace.

Junák – je součástí celosvětového skautského hnutí založeného roku 1907 lordem Robertem Baden Powellem. U nás je zakladatelem skautingu A. B. Svojsík v roce 1911. Ve svém programu klade důraz na pobyt v přírodě, osvojování praktických dovedností, zvyšování fyzické zdatnosti a rozvíjení morálních vlastností.

Pionýr – je druhým největším sdružením dětí a mládeže u nás. Jedná se o hnutí demokratické, nezávislé, nepolitické a otevřené. Nabízí pravidelné volnočasové aktivity. Dlouhou a dobrou tradici mají zejména pionýrské tábory.

Sokol – založený v roce 1862 Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem. Původně byl zaměřen na aktivity dospělých, postupně velmi výrazně narůstal jeho význam pro děti a mládež.

Pobyt v přírodě a zálesáckou činnost můžeme zařadit např. **Asociaci turistických oddílů mládeže (ATOM)**, která často spolupracuje s **Českou tábornickou unií (ČTU)**. **Hnutí Duha a Brontosaurus** se zaměřují na poznávání, ochranu přírody, ekologické aktivity. Zapsané spolky vznikají také v **oblasti umělecké tvořivosti, společenskovedních aktivit a technických činností (Asociace pro mládež, vědu a techniku (AMAVET))**.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – jsou určena pro děti a mládež, která nemá zájem o pravidelné organizované volnočasové aktivity. Mezi klienty nízkoprahových zařízení se často objevují jedinci, kteří mají problémy v rodině, partnerskými vztahy, školním vzdělávání. Zařízení nabízejí svým klientům několik druhů služeb: volný bezplatný přístup, účast na volnočasových aktivitách, sociální služby, o které klient požádá. Prevenci sociálně patologických jevů, jako je agresivita, šikana, nesnášenlivost a zneužívání drog.

Dobrovolnické hnutí – je další možností, která může napomáhat při ovlivňování volného času dětí. Při práci s dětmi se dobrovolníci zaměřují hlavně na rodiny, které

z různých důvodů nemají možnost, nechtějí nebo neumějí se svým dětem náležitě věnovat. Dobrovolníci po dohodě s rodiči tráví s dětmi část jejich volného času, podněcují jejich zájmy, pomáhají s přípravou na vyučování. Dobrovolníky bývají mladí lidé, často studenti, kteří zastávají vzhledem k dětem roli staršího kamaráda (Bendl a kol., 2015).

Většina televizních stanic nabízí pro děti každého věku různé zábavné, vzdělávací a soutěžní pořady (Studio Kamarád, Večerníček, Kouzelná školka, Bludiště a mnoho dalších), dále seriály na pokračování, většinou zahraniční produkce (Simpsonovi, Teorie velkého třesku a jiné). Nelze upřít tvůrcům pořadů pro děti snahu o výchovu, vzdělávání, často se snaží zastupovat funkci rodiny a školy. Divák v televizi může naladit spoustu stanic, které se zaměřují přímo na dětského diváka všech věkových kategorií, například Čt-Děčko, CS-Mini, Duck, JimJam, Nickelodeon, Disney, Minimax, Megamax, Toto je jen stručný a neúplný výčet stanic, které po dvacet čtyři hodin denně nabízejí atraktivní a lákavé pořady pro děti. Některé děti tráví před obrazovkou i několik hodin denně.

Rodiče by si především měli uvědomit, že jsou pro své děti vzorem. Pokud tedy oni sami přijdou z práce domů a pustí si počítač, aby vyřídili zbylé pracovní maily a přečetli si novinky, nemohou čekat, že se jejich děti zabaví se stavebnicí a knihou – budou samozřejmě také chtít mít k dispozici počítač, vyzkoušet ho, prozkoumat.

Ale pokud rodina bude žít zároveň aktivní společný život, tedy že si u večere budou povídat o politice, o prožitcích a zážitcích, o přečtených knihách, děti zjistí, že se život neodehrává jen na obrazovce. A když se přidají společné víkendové sportovní akce nebo výlety za zajímavostmi, do přírody a setkávání s přáteli, mají děti k dispozici kompletní nabídku toho, co je v životě důležité.

Zajímavý názor na tuto oblast má známý neurolog MUDr. Zdeněk Mlčoch, který má neurologickou praxi v Prostějově a Olomouci (www.zbynekmlcoch.cz).

„Víte, že děti do dvou let by vůbec neměly sledovat televizi? Televize hraje důležitou roli i v životě dětí. Odborníci nicméně doporučují, aby doba, kterou děti stráví

před TV obrazovkou, byla co nejkratší. Něco zakazovat ale vždy nemusí být ten správný způsob. Užitečnější je přemýšlet o tom, jak televize zapadá nebo nezapadá do celkového vývoje dítěte. Může vůbec televize přispět k dalšímu rozvoji vašich dětí v pozitivním směru? A za jakých podmínek? “

Televize nemusí být jen „zabiják času“.

- Rodiče i děti by měli vědět, že když se dodržují určitá pravidla, může být sledování televize spíše aktivním než pasivním zážitkem a zároveň nenásilným vzdělávacím prvkem. K tomu můžete přispět tím, že budete při sledování opakovat slova nebo věty, které v programu uslyšíte, budete děti povzbuzovat, aby si zazpívaly spolu s televizní postavou, nebo že si s nimi budete povídat o tom, co na obrazovce vidí a slyší.

Co byste jako rodiče měli vědět? Máte předškoláka či dítě mladšího školního věku?

- Důsledně televizi vypínejte, jakmile skončí pořad, který jste sledovali.
- Jasně upozorňujte, že to, co dělají kreslené postavičky, lidé dělat neumí.
- Snažte se vždy dívat s dětmi. Můžete pak společně zpětně hodnotit obsah pohádky, klást doplňující otázky nebo také společně zkusit vymyslet jinou zápletku.
- Vyhýbejte se programům, ve kterých postavy řeší konflikt s použitím násilí.
- Stejně pravidlo platí také u programů, které by u dítěte vzbudily strach.
- Čas strávený sledováním televize vždy jasně ohraničte.
- Nedovolte, aby sledování televize nahradilo hraní si.
- Ptejte se svého potomka, co v televizi vidí a slyší.
- Ptejte se, proč se mu líbí některé postavy či prostředí.
- Zahrajte si hru na „pozorného diváka“ - zkuste třeba počítat druhy oblečení, barvy, písničky atp. (www.zbynekmlcoch.cz).

1.6 Současný stav zkoumaného problému

V jedné z předchozích částí jsme se zabývali výčtem nabízených možností, jak by mohly děti organizovaně trávit volný čas. Nabídka je poměrně široká a dostupná nejen ve velkých aglomeracích, ale i v menších obcích. Najdou se však také děti, ba i

celé rodiny, které nemají zájem, ochotu nebo i finanční možnosti účastnit se na kolektivních komerčních volnočasových aktivitách.

Život a výchova dnešních dětí a dospívající mládeže probíhá v různých prostředích: většinou nejprve u rodičů, ve škole, v přípravě na profesi. Později při založení vlastní rodiny, ve volném čase a jeho zájmových či společensky prospěšných aktivitách; v prostředí ovlivňovaném médiem, v obci a dalších veřejných prostředích až po celostátní a mezinárodní dimenzi.

Volnočasové aktivity uskutečňované v těchto prostředích mají různý obsah a dosah, hodnotové zaměření a účinky a pomáhají utvářet jednotlivce, jejich skupiny, mladou generaci, celou společnost. Často se prolínají, protínají a navzájem podporují, někdy se však ve svém účinku míjejí nebo si navzájem překážejí. Jednostranné přecenění, anebo naopak oslabení některé ze základních oblastí (rodinného života, práce, smysluplné aktivity ve volném čase, veřejně prospěšného působení) toto úsilí problematizuje a život dítěte a mladého člověka zplošťuje. Volný čas není pouhým průvodním jevem života, ale může se stát jeho aktivizujícím činitelem (Hofbauer, 2004).

V dnešní době se stále častěji setkáváme s tím, že někteří potenciální účastníci jakýkoliv způsob trávení volného času omezují, popřípadě přímo odmítají. Takové jedince společnost označuje jako workoholiky. Význam práce se přeceňuje, pracovní doba se neúměrně prodlužuje a vlastní volný čas se prakticky ruší. K odmítání volného času dochází na základě vlastního rozhodnutí a současně i pod tlakem ekonomického a společenského postavení, profesních a kariérních ambicí. Motivací je jednak nastoupit profesní dráhu a úspěšně ji rozvíjet, jindy snaha zachovat životní úroveň či zlepšit společenský statut své rodiny. Důsledkem je workoholismus jako nový druh závislosti, která potlačuje volný čas a oslabuje mezilidské vztahy. Společně strávený čas mezi rodiči a jejich dětmi v takových rodinách bývá velmi vzácný a pevnost rodinných pout, tak, jak by si to všichni přáli, bohužel chybí.

Rodiče zpravidla jsou vzorem a příkladem pro své děti, které se mohou uchýlit buď k snaze o dokonalost, nebo naopak se zaleknou hned na počátku a vzdávají se svých vlastních představ o trávení volného času nebo budoucího života. Zde už je jen

krůček k hledání jiných vzorů a příkladů, které často bývají až na hraně běžného společenského chování. Smutné a tragické je, že rodičům těchto jedinců tento fakt naprosto uniká, svým dětem slepě důvěřují a o způsob trávení jejich volného času jeví jen okrajový zájem. Svě dítě štědře zabezpečují materiálně, ale opravdový citový vztah mezi rodiči a jejich dětmi bývá povrchní a formální. Ve výchově spoléhají na školu, školní družinu a kluby, nezřídka na prarodiče.

„Z hlediska společenských norem můžeme používat označení zájmy žádoucí a zájmy nežádoucí, které se neslučují s obecně platnými společenskými normami. Společensky ovlivňovaná zájmová činnost vede ke společensky žádoucímu rozvoji osobnosti, talentu, aktivnímu životnímu stylu, naopak volný čas nenaplněný zájmem má tendenci k patologickému chování“ (Pávková a kol. 1999, s. 97).

Zájmová činnost vhodně podněcuje, podporuje a rozvíjí samostatnost, tvořivost, společenskou aktivitu. Může být prostředkem relaxace, odpočinku a regenerace sil. Plní tedy funkci výchovnou i vzdělávací (Pávková a kol., 1999).

Často se také stává, že někdo volný čas využít neumí. (Hofbauer, 2004) uvádí, že někteří mladí lidé volný čas po škole nebo po práci skutečně mají, chtěli by ho účelně využívat, ale v jeho nabídkách ani v možnostech vlastní účasti se však neumějí orientovat.

Proměna naší společnosti vytvářela od devadesátých let minulého století pro volnočasové aktivity dětí a mládeže nové podmínky. Zanikla řešení jednotná, místo nich se prosadily alternativní možnosti. Před každým jedincem mladé generace se tak rozestřela široká nabídka obsahově i metodicky rozrůzněných a relativně snadno přístupných možností, z nichž si dítě vybrat může, leč někdy však nedovede.

Vzhledem k těmto rozšiřujícím se možnostem roste i význam přitažlivosti a přesvědčivosti nabídek, zájmu a připravenosti jedince správně si mezi nimi zvolit. Pokud však jedinec na tyto možnosti neumí kladně reagovat, zůstává u nicnedělání a nudy nebo podléhá protispoločenskému jednání. Příčinou vzniklého selhání bývá nedostatek motivujících informací a malý zájem. Aby smysluplná realizace volného času rozvíjela různé stránky osobnosti dítěte a mladého člověka, vyžaduje naopak

aktivní přístup. A naopak – neznalost toho, jak využít existujících možností, posiluje jeho izolaci od volnočasových aktivit a ztěžuje vstup i do dalších oblastí života.

Jedlička (2017, s. 163–164) tvrdí, že „*bez laskavé péče, citlivého porozumění, spolehlivého řádu a pravidel vyrůstající prepubescenti velmi často inklinují k tomu, že volný čas tráví co nejvíce mimo domov, v pouličních partách s antisociálním programem. Není udivující, že v tomto prostředí jsou konfrontováni s nabídkou konzumace alkoholu, tabáku či dalších drog, jež jsou považovány za odpovídající znamení mužné dospělosti. Jistý patopsychogenní vliv má u deprivovaných prepubescentů a pubescentů také nekritické sledování řady akčních filmů, které prezentují hrubost a násilnost jako projevy pravého nebojácného chlapství. Přitom je zřejmé, že nebezpečí mediální agresivity nespočívá v tom, že by vyvolávala hostilní a vandalské jednání u kteréhokoli z diváků, ale především v tom, že u určitého druhu konzumentů snižuje zábrany proti užití násilí k řešení konfliktů, odreagování zlobných afektů či dosahování vytoužených cílů.*“

Dítě, které nemá v rodinném prostředí svoji pevnou pozici, necítí doma jistotu a bezpečí, má vyšší tendenci inklinovat k závadovým partám, často s patologickým programem, kde může trávit volný čas. Avšak i pro dítě žijící ve funkční rodině představuje skupina vrstevníků do určité míry stresující nárok, a tím je obstat v jejich očích jako někdo, kdo přijímá jejich normy. Je pravděpodobné, že každá tato skupina má i určitým způsobem zpracovaný vztah k alkoholu, kouření a drogám. Tyto skupiny se mohou vymknout standartnímu sociálnímu chování a běžným společenským normám, začnou chodit za školu a vytvoří si vlastní hodnoty nebo se dopouštějí patologického chování v době svého osobního volna (Martínek, 2009).

1.7 Začátek je v rodině

Jak se chovají rodiče, jaké mají vzájemné vztahy má velký vliv na chod rodiny a celého jejího soužití. Dítě je ovlivněno svými nejbližšími, po nějaké době začne napodobovat chování rodičů a osvojí se jejich vzorce vzájemného chování. Děti vycítí, co si rodiče myslí, co cítí a jednají podobným způsobem. Formováním se podle obrazu rodičů si děti mohou budovat pozitivní představu o sobě samých i silný pocit vlastní

identity. Stane se to však pouze za předpokladu, že rodiče mají mezi sebou dobrý vztah, že si nejsou lhostejní a prokazují si vzájemnou úctu. Pokud spolu nikdy nepromluví jinak než konfrontačně a agresivně nebo nejsou schopni o problémech hovořit či zvládat jednoduché životní problémy, odrazí se to na převzatém chování u jejich dětí. Takové dítě se pak nechá snadno ovlivnit lidmi, kamarády kolem sebe. Vyhledává uznání, klid a podporu mezi lidmi, kteří mu takové uspokojení nabídnou (Train, 2001).

Výchovné styly v rodině mají zásadní vliv na dítě. Pokud se v rodině uplatňují výchovné zásady příliš striktně, nepřipouští se diskuse, je pravděpodobné, že dítě bude mít nižší sebevědomí, bude uzavřené, nešťastné. Pokud jsou na druhou stranu rodiče shovívaví a povolní, dítě si dělá, co chce, může se z něj stát dítě „bezhraniční“ s tendencí agresivity. Rodiče, kteří jsou naopak postaveni před nekonečné požadavky svých dětí, se nakonec ve snaze získat nad dětmi kontrolu uchylují k hrubostem, což má opačný efekt (Train, 2001).

Rodina jako primární sociální skupina je pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti. Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu; začíná s výchovou a vzděláváním; rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. Tradiční podoba rodiny přináší dnes svým příslušníkům v mnoha směrech příznivější podmínky než kdykoli před tím; zároveň však prochází významnými změnami, jejichž souhrn se někdy označuje jako krize rodiny. To vše působí také na volnočasový život jejich příslušníků.

Některé dospívající děti mají tendenci svoji rodinu opouštět dříve než v minulosti a její tradiční model odmítají jako málo přitažlivý, jiné naopak u svých rodičů i po dosažení plnoletosti a ekonomické samostatnosti zůstávají (Hofbauer, 2004).

„Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost. Připravenost rodičů umožňuje, aby v tomto ohledu nepůsobili ani jako činitel direktivně rozhodující, ani neponechávali volný průběh živelnosti, nýbrž aby byli spíše inspirátorem, iniciátorem nebo spoluorganizátorem aktivit svých dětí a celé rodiny. Někdy však mezi

touto možností a skutečností zeje mezera a nejsou vyrovnávány ani hendikepy dětí ze sociálně a výchovně slabších rodin. Přes všechny problémy však rodina zůstává východiskem, na němž v mnohém závisí bohatost současných zážitků dítěte a jeho připravenost na volnočasový život v dospělosti“ (Hofbauer 2004, s. 57).

V dnešní době však mnoho rodin žije v sociální nejistotě, která nutí mnohé rodiče prioritně řešit existenční otázky nejen svých dětí, ale i celé rodiny. Náklady na způsob a formu trávení volného času přesahují jejich finanční možnosti, takže nabízené volnočasové aktivity dětí se pro ně stávají méně dostupnými. Většina kroužků pro děti, prázdninových táborů a zájmových a sportovních klubů je zpoplatněných, částky často převyšují rodinný rozpočet.

Pro mnohé z rodičů ale bohužel to, jak jejich dítě tráví svůj volný čas, nemá velkou morální podporu nejenom z důvodů ekonomických. Odvolávají se na svou minulost a požadavky svých dětí odbývají tím, že oni sami v dětském věku takové možnosti neměli, a přesto jsou považováni za úspěšné jedince. Tento názor je ovšem velmi krátkozraký. Dnešní doba nabízí daleko širší spektrum aktivit jak užitečných a prospěšných, tak ale na druhou stranu i nebezpečných a morálně špatných.

Dalším výrazným ukazatelem ovlivňujícím volnočasové aktivity jsou rozdíly mezi nabídkou na vesnicích a ve městech, dostupností konkrétních aktivit ve městech a vesnicích. Obyvatelé měst mají tendenci stěhovat se do okrajových částí, kde nabídka na využití volného času pro děti není tak lákavá a zajímavá jako ve městech. Vidíme mnoho rodičů, nejčastěji maminek, které své děti převážejí v automobilech na kroužky, do školy a ze školy, jak i ukazují některé odpovědi na výzkumné otázky. Dítě je pak ochuzeno o jedinečné společné zážitky s vrstevníky, o legraci při delší cestě na místo určení a zpět. Ubývá možnost vzniku dětských kamarádkých vztahů, těch krásných nevinných her a šarvátek, na které naše starší generace tak ráda vzpomíná.

Dnešnímu nespokojenému pubescentovi, který z domova utíká do společnosti party, v převážné většině tyto předchozí zkušenosti chybí, neumí správně a s rozvahou posuzovat jednání druhých jedinců v partě a snadno proto přebírá zvyky těch, které nekriticky obdivuje a napodobuje. Alkohol, drogy, promiskuita hrají v tomto procesu významnou roli.

„Řekneme-li současná rodina, pak máme na mysli její znaky, kterými se odlišuje od rodiny nesoučasné, někdejší, v mnohém pro nás dnes už těžko představitelné“ (Helus 2015, s. 201).

Současnou rodinu charakterizují určité konkrétní znaky, trendy, rysy, dynamika. Co to všechno znamená pro otcovství, mateřství, socializaci dítěte?

Například více dětí v rodině klade nároky na jejich zabezpečení, které není vždy v silách otce. Zaměstnanost matek je stále naléhavější, a jestliže mají být ženy zaměstnány jako muži, vyžaduje to větší podíl otců na chodu domácnosti. Trendem je rovnoprávnost obou pohlaví. Vede to tedy logicky i k myšlence zapojení otců do volnočasových aktivit svých dětí tak, aby i oni přispívali ke kontrole trávení volného času.

Ve městech je nabídka mnohonásobně vyšší než na vesnici, ale spíše více výkonově zaměřená. Na vesnici je trendem pokračovat v rodinných tradičních sportech, jako je například fotbal, kuželky, šipky, a pokud dítě začalo s kroužkem v nižším věku, tak rádo pokračuje dále, jestliže je k tomu příležitost.

Pro starší děti vesnice mnoho zajímavých aktivit neposkytuje, což je v dnešní „počítačové“ době ohromným problémem. Plácky, dvorky a hřiště, kde se mohly děti sejít a společně si pohrát, dnes zmizely nebo zejí prázdnotou. Hasičský, rybářský, turistický kroužek navštěvuje minimum dětí, protože problémem je většinou nedostatek dospělých nadšenců, kteří by zdarma dětem svůj čas věnovali. Co tedy mají děti dělat? Sednout si doma k počítači nebo mobilnímu telefonu je nejjednodušší zábavou, která je k dispozici ve všech domácnostech. Otec je spokojen, že dítě nevyžaduje pozornost, matka oceňuje, že si může po práci v klidu odpočinout, Dítě je vlastně hodné. V důsledku je to nakonec lepší než trávit čas na zastávce a experimentovat s návykovými látkami nebo pít alkohol. Kontrola dítěte je „zajištěna“.

Otázkou však zůstává, co dítě na počítači provozuje.

„Elektronická zařízení nezvratně změnila základ moderní rodiny. Domovy, které vždy sloužily jako sdílená útočiště, jako soukromý únik od obtěžujícího moderního světa venku, zmutovaly v mediální základny, pro neustále připojené členy rodiny. I když rodiče a děti obývají stejný hmotný prostor, jsou od sebe odděleni nikdy nekončícím používáním digitálních zařízení, která nahradila rodinný volný čas trávený spolu. Odloučenost je nejvíce patrná v rodinách s dospívajícími dětmi. Rodiče se často cítí od těchto dětí odděleni obrovskou a téměř nepochopitelnou přepážkou. Neúspěšně soutěží o čas a pozornost s „online společenskou rodinou“ svých dětí“ (Fieldingová, 2018).

Z výzkumu vyplývá, že většina rodičů sice své dítě poučila o nebezpečí, které na počítači číhá, že by neměly poskytovat údaje o sobě, rodině nebo bydlišti cizím lidem, takže svým povinností učinila za dost, ale pak již nekontroluje anebo nemá možnost kontrolovat, s kým se dítě prostřednictvím sociálních sítí přátelí, vyměňuje názory, zda všechny své přátele zná osobně, jaká témata se na sociálních sítích probírají.

Někteří rodiče otevřeně a rezignovaně přiznali, že si jejich dítě stejně bude dělat, co se mu zlíbí a nad dobře míněnými rodičovskými radami jen mávne rukou. U dětí následkem trávení několika hodin denně na počítači nebo mobilním telefonu vzniká nejen kyberzávislost, ale i citová otupělost a osamělost.

Z praxe speciálního pedagoga autorka ví, že toto je největší problém současné doby. Jsou jisté skupiny, které lákají děti k chatům, osobním zповědím, dokonce ke sdílení intimních fotografií, které se pak dostávají do koloběhu sociálních sítí. Rodiče jsou zoufalí a vyhledávají pomoc v různých institucích.

(Spitzer 2016, s. 21) k tomuto tématu píše: „To už tak dneska zkrátka je. Je to hrůza, ale prostě se nedá už nic dělat“. Takovými větami rodiče v podstatě nepopisují skutečnost, jako spíše vyjadřují naprostou rezignaci a bezmoc.

„Konektivita dnes proniká do všech oblastí našeho bytí, technika nám umožňuje dělat věci, které by před deseti lety byly nemyslitelné. Také se zcela změnilo mnoho věcí, které historicky tvořily základ toho, jak jsme žili a vzájemně se ovlivňovali, což stále méně příznivě působí na ty nejdůležitější a nejzákladnější oblasti našeho života“

(Fieldingová, 2018).

Několik posledních let je ve znamení mohutného rozvoje informačních a komunikačních technologií, které zasahují do všech oblastí lidského života. Jsou využívány k zábavě, vzdělávání, vyhledávání informací všeho druhu, k mezilidské komunikaci. Moderní komunikační technologie (zejména mobilní telefony a internet) jsou velmi oblíbené zejména u mladých lidí – dětí a mládeže, kteří často tráví většinu svého volného času právě ve společnosti počítače, internetu a virtuálních kamarádů.

Informační a komunikační technologie jsou fascinující nástroje, které umožňují navazovat virtuální vztahy, vytvářet virtuální skupiny lidí, kteří by se v běžném „reálném“ životě nesetkali. Ne každý uživatel internetu je však důvěryhodný, díky anonymitě uživatelů internetu lze jen velmi těžce odhadnout, kdo se nachází na druhé straně. Moderní komunikační technologie je snadné využít, lze je však také snadno zneužít – například k obtěžování uživatelů, vydírání, napadání, manipulaci, zneužití osobních údajů, krádežím identity (www.e-nebezpeci.cz).

12 příznaků digitálního přetížení

1. Když ráno vstanete, jako první zkontrolujete svoje mobilní zařízení. V noci kontrolujete zprávy a v posteli pravidelně používáte nějaký typ mobilního zařízení.
2. Přerušujete aktivity s jinými lidmi, jen abyste zkontrolovali sociální sítě a emaily.
3. Kontrolujete svůj mobil, zatímco jíte.
4. Narážíte do lidí, protože svou pozornost věnujete mobilu namísto toho, abyste se dívali na cestu.
5. Venku trávíte minimum času, doma je klid na hraní s mobilem.
6. Je pro vás těžké dokončit domácí úkol, protože neustále kontrolujete e-maily nebo mobilní telefon.
7. Vaši pozornost často něco rozptýlí a to i mimo online svět. Je již těžké se soustředit na jednu věc.
8. Trávíte málo času s rodinou, přáteli. Raději jste online, než abyste šli ven. S lidmi komunikujete přes Skype nebo Facebook, než abyste se s nimi potkali.
9. Pokud jste s rodinou, trávíte čas ve svém pokoji u monitoru. Zjišťujete, že jeden

monitor často nezvládá pokrýt všechny vaše potřeby.

10. Hojně používáte mobilní zařízení k zabavení dítěte, místo abyste mu četli, zpívali mu, mluvili s ním.
11. Připojujete se online a používáte mobilní zařízení, když se cítíte ve stresu nebo se chce vyhnout povinnosti.
12. Chcete přestat používat svůj mobil, ale je to pro vás nemožné. Zkoušeli jste opakovaně, ale neúspěšně získat kontrolu nad používáním internetu (Fieldingová, 2018).

Jedním z nejčastějších problémů na internetu je kyberšikana, která negativně ovlivňuje chování dětí a mládeže.

Kyberšikana je šikanování jiné osoby (např. ubližování, ztrapňování, obtěžování, ohrožování, zastrašování) s využitím internetu, mobilních telefonů či jiných informačních a komunikačních technologií.

Mezi nejčastější projevy kyberšikany patří:

- Zasílání urážlivých a zastrašujících zpráv či pomluv (e-mail, SMS, chat, ICQ, Skype).
- Pořizování zvukových záznamů, videí či fotografií, jejich upravování a následné zveřejňování s cílem poškodit zachycenou osobu (fyzický útok, natáčení učitele).
- Vytváření internetových stránek, které urážejí, pomlouvají či ponižují konkrétní osobu (blogy a jiné www stránky).
- Zneužívání cizího účtu - krádež identity (e-mailového, diskuzního apod.).
- Provokování a napadání uživatelů v diskuzních fórech, tapetování diskuzních fór.
- Vydírání pomocí mobilního telefonu nebo internetu.
- Obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv nebo prozváněním.

Oběťmi i původci kyberšikany bývají především děti školního věku a studenti, jež jsou také nejčastějšími oběťmi i původci tradiční šikany. V poslední době také narůstá počet obětí z řad učitelů.

Kyberšikana může být pro oběť velmi závažným problémem, který může v neřešených případech vyvrcholit sebevraždou oběti. Těchto případů byly již zaznamenány desítky po celém světě (www.e-nebezpeci.cz).

Manipulace obvykle probíhá následujícím způsobem:

- Kybergrooming označuje jednání osoby, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou oběť (nejčastěji pomocí chatu, SMS zpráv, ICQ a Skypu) a donutit ji k osobní schůzce. Výsledkem schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické mučení, nucení k terorismu.
- U oběti se snaží vzbudit důvěru. Informace, které o sobě oběti sděluje (např. věk, pohlaví, zájmy, problémy) upravuje tak, aby se oběti co nejvíce přiblížil.
- Snaží se izolovat oběť od okolí, aby se na něm stala závislá. Útočník se pro oběť stává důvěrným přítelem a jediným člověkem, kterému se svěřuje se svými problémy.
- Začíná oběť podplácet dárky či službami, pomocí kterých se snaží od oběti získat diskriminující materiály (především fotografie).
- Žádá oběť o osobní schůzku. Osobní schůzka může být výsledkem jak vzájemné dohody, tak vyhrožování či vydírání (nejčastěji pomocí manipulace s fotografií oběti nebo citového vydírání).
- Využívá osobního střetnutí s obětí k sexuálnímu obtěžování, sexuálnímu zneužití či zneužívání, znásilnění, fyzickému týrání nebo manipulaci (např. nucení ke krádežím atd.). K takovému chování se kybergroomer může odhodlat až po několikáté schůzce s obětí.

Kybergrooming je zvlášť nebezpečné jednání, které má závažné dopady na své oběti. Oběťmi mohou být jak děti, tak dospělí (www.e-nebezpeci.cz).

České děti budou od 25. května 2018 na sociálních sítích ilegálně!

Česká republika neschválí do účinnosti nařízení GDPR adaptační zákon. To bude mít nečekaný dopad na určité oblasti, ve kterých si stát může nastavit vlastní pravidla a výjimky (www.gdpr.cz).

Problém, který se dětí přímo dotýká, je věková hranice požadovaného rodičovského souhlasu k využívání služeb informační společnosti dětmi. Evropské nařízení stanoví tuto věkovou hranici na 16 let, český návrh adaptačního zákona ji stanovuje na 13 let, jak jsou děti v současné době zvyklé. Česká republika není sama, kde nebyl zákon přijat, ale rozhodně bude jednou z posledních zemí EU.

Neschválením české normy vzniká situace, kdy děti ve věku 13–16 let budou používat služby informační společnosti bez souhlasu rodičů, ale nikoho to nebude trápit, protože v historicky dohledné době se schválením nové normy situace změní.

V dětech se tímto dále utvrdí přesvědčení, že zákony a normy je možné obcházet, není nutné je respektovat, protože je seriózně neberou ani zákonodárci. Kromě toho samozřejmě vzniká řada dosud neřešených problémů – například, zda při cestování do jiných zemí bude platit věková hranice země, odkud dítě pochází, nebo země, kde se právě nachází? (www.saferinternet.cz)

V předchozím tématu se autorka zabývá palčivým problémem dnešní doby, kterým jsou sociální sítě a to, jakým způsobem přetvářejí hodnotový systém dětí, rodin, dlouhodobý a staletými vytvářený systém fungování rodiny a společnosti, soudržnosti rodinných tradic.

1.8 Formulace výzkumného problému

Na základě poznatků získaných v teoretickém vstupu a na základě vlastních profesionálních zkušeností jsme si vytyčili následující výzkumný problém:

Role rodičů při kontrole volného času jejich dětí z pohledu problémů současnosti.

Téma diplomové práce jsme si vybrali z důvodu častého řešení základní otázky, jak dnešní děti tráví volný čas a jaký vliv na výběr volnočasových aktivit mají rodiče. Při práci ve středisku výchovné péče v pozici etopeda se denně setkáváme s dětmi, které se potýkají s problematikou výběru vhodných činností a volnočasových aktivit. Z jejich duševního zmatku a nejistot vyplývají pak poruchy chování a sociálních vztahů, kvůli kterým jejich rodiče vyhledávají odbornou pomoc v různých institucích.

Rodiče většiny dětí, které jsou klienty střediska, často nemají ponětí o tom, co jejich děti ve volném čase dělají, jaké mají možnosti ve výběru zájmových aktivit, kde mají aktivity vyhledat a jak své děti ve volném čase kontrolovat. Mnoho rodičů si dnes neuvědomuje důležitost společného trávení volného času, předávání životních zkušeností. Není třeba kupovat dítěti spoustu drahých hraček, ale musí si najít čas si se svým dítětem popovídat, vyposlechnout si ho, reagovat správně na to, co dítě sděluje.

Rodič by měl umět nejen své dítě pochválit, ale i vyjádřit svůj nesouhlas s jeho chováním. Nikdy však nesmí své dítě odmítnout jako takové a odhánět ho od sebe. Společně tráveným volným časem se posilují rodinné vztahy a sytí se citové potřeby dětí. Děti potřebují zejména pociťovat lásku, řád a vzory ve své rodině, s nimiž se mohou identifikovat. Nadbytek svobody a nezáměr rodičů vyvolává v dítěti pocit úzkosti, bezradnosti, což vede k vyhledávání vzorů v jiném, často patologickém prostředí.

1.9 Cíle výzkumu

Hlavní cíl: Cílem výzkumu je zjistit, jaký mají rodiče přehled o trávení volného času svých dětí.

Vedlejší cíle:

- Zmapovat snahu rodičů o usměrňování volnočasových aktivit.
- Popsat schopnosti rodičů ovlivnit program volného času u svých dětí.
- Zjistit, zda mají děti podporu v trávení volného času v rodině, mezi kamarády, v blízkém okolí.
- Zjistit, proč některé děti nemají zájem o sport, poznávání okolí, výlety, společné trávení volna s rodiči a jaké důsledky to přináší pro jejich další vývoj.

1.10 Výzkumné otázky

- Co si rodiče představují pod pojmem volný čas u svých dětí?
- Jaké jsou možnosti a využití volného času?
- Jaké jsou zvyklosti trávení volného času v rodině?

2 Metody

2.1 Výzkumný vzorek

- Výzkum se uskutečnil u 25 respondentů, kterými byli rodiče, jejichž dítě navštěvuje ambulanci oddělení Střediska výchovné péče v Děčíně.
- Z dotazovaných respondentů jen devět tvoří úplné funkční rodiny, deset dětí těchto respondentů žije pouze s jedním biologickým rodičem, dvě děti jsou v pěstounské péči, čtyři děti žijí v nově vzniklých rodinách.
- Děti byly vybírány náhodně z databáze střediska. Záleželo na ochotě jejich rodičů, zda budou chtít spolupracovat na výzkumu.

2.2 Výzkumné techniky

- Výzkum je vytvořen na základě metody kvalitativní.
- Metodou individuálních polostrukturovaných rozhovorů se zařazením otevřených otázek.
- Další technikou bylo studium osobní dokumentace dětí ze střediska výchovné péče.

Kvalitativní přístup (podle Reichla, 2009) představuje řadu rozdílných postů, které se snaží najít porozumění zkoumanému sociálnímu problému. Jedinečnost kvalitativních přístupů není pouze v tom, že nepracují s měřitelnými charakteristikami. Pokoušejí se určitý fenomén (prvek, aspekt, proces a jiné) nahlížet v prostředí pro něj autentickém a vytvářet jeho obraz v co možná nejkomplexnější podobě, včetně podob jeho vztahů s dalšími aspekty. Údaje jsou získávány hlubším a delším kontaktem s terénem. V kvalitativním výzkumu se etapy identifikace problému a formulace výzkumné otázky, přípravy výzkumu, sběru dat a jejich vyhodnocování vzájemně prostupují.

Při přípravě kvalitativního zkoumání je současně třeba mít na paměti, že jedním z významných prvků podporujících kvalitu zkoumání, je především jeho validita.

Musíme si uvědomit, že otevřenost vůči zkoumaným osobám též představuje být k nim upřímný a chovat se eticky. To znamená vytvořit s nimi natolik partnerský kontakt, že mají možnost své jednání či sdílení vyvolat či ukončit. Pro jejich povzbuzení a autenticitu a kvůli získání cenné výpovědi musíme být schopni empatie a pozitivní stimulace, bez nich se při kvalitativním zkoumání osob neobejdeme.

Rozhovor neboli interview je technika poměrně hojně využívaná na výzkumné půdě řady oborů, zejména psychologie, antropologie, pedagogiky, etnografie, sociologie, sociální psychologie, andragogiky. V nich se aplikuje jak při kvalitativních, tak kvantitativních přístupech. To pochopitelně určuje konkrétní podoby rozhovorů, které se pak liší především měrou své standardizace. Další rozdíl oproti kvantitativnímu je v tom, že rozhovory v kvalitativním zkoumání provádí většinou jedna osoba (Reichel, 2009).

V kvalitativním zkoumání se můžeme nejčastěji setkat s následujícími podobami:

- Volný rozhovor prezentuje relativně nejvyšší stupeň volnosti při dotazování. Otázky nikoliv.
- Otázky nejsou předem dány, vznikají během přirozené komunikace s dotazovaným.
- Narativní rozhovor se užívá často u kvalitativního přístupu. V jeho rámci je jedinec vybídnut k volnému vyprávění na nějaké téma, o nějaké životní události, zážitku, příběhu.
- Polostrukturovaný rozhovor (též rozhovor pomocí návodu, částečně řízený) se vyznačuje tím, že je připraven soubor otázek, které budou předmětem rozhovoru, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí. Mnohdy může tazatel formulace pokládaných otázek částečně modifikovat, nezbytné ale je, aby byly probrány všechny. Jiné aplikační varianty zase umožňují, aby tazatel případně pokládal doplňující dotazy (Reichel, 2009).

Dovolujeme si připomenout k výše uvedenému názoru renomovaného odborníka, že nezbytným předpokladem k úspěšně provedenému kvalitativnímu výzkumu patří mimo již uvedené také pracně vybudovaná důvěra a pozitivní vztah dotazovaného k tazateli. Jen tehdy se osoba dotazovaná dokáže otevřít a své vnitřní pocity správně ventilovat.

Dalším předpokladem je promyšlená příprava na rozhovor, výběr správných otázek s dodržáním etikety rozhovoru, příjemné prostředí, ve kterém je rozhovor veden a samozřejmostí je zachování anonymity. Pak je možné očekávat pravdivé, upřímné a věcné odpovědi na kladené otázky.

2.3 Výzkumné úkoly

Prvořadou úlohou bylo získat co nejvíce teoretických informací o vybraném tématu. Výzkumný problém byl stanoven na základě vlastní zkušenosti z dlouholeté praxe a práce s dětmi, které se kvůli různým výchovným problémům staly klienty střediska výchovné péče.

Stanovili jsme si za cíl zmapovat celou problematiku příčin, proč museli rodiče pro své dítě vyhledat odbornou pomoc. Sledovali jsme, jak se vyvíjejí a mění v průběhu let rodinné vztahy, zejména vztahy mezi rodiči a dětmi. Jak klesá postupně přirozená autorita rodičů u dítěte, jak rodiče ochabují v prosazování svých rodičovských práv na úkor práv dítěte.

Analyzovali jsme příčiny narušení rodinných vztahů a na základě těchto analýz vznikaly výzkumné otázky, které jsme následně pokládali vybraným respondentům z řad rodičů dětských klientů střediska výchovné péče.

2.4 Výzkumný plán

Nejprve byly sestaveny otázky, které by korespondovaly se zkoumaným tématem. Po sestavení otázek a odsouhlasení vedoucí diplomové práce začal výběr respondentů. Osloveni byli postupně rodiče dětí, které navštěvují středisko výchovné péče – ambulantní oddělení. Přednost dostali ti rodiče, jejichž děti docházejí již delší dobu do ambulantního oddělení, již s nimi byla navázána bližší a konkrétní spolupráce při pravidelných konzultacích.

Nedílnou součástí výzkumného plánu je studium odborné literatury a seznámení se jak s nejnovějšími poznatky z oblasti využívání volného času dětí a jejich rodičů, tak i s porovnáváním s tradičními způsoby trávení volnočasových aktivit rodin v minulosti.

Sběr dat probíhal následovně. Nejprve byli osloveni rodiče vybraných klientů s dotazem, zda by byli ochotni podílet se na výzkumu k diplomové práci. Se všemi rodiči se autorka osobně zná z funkce svého pracovního zařazení etopeda. Z původních třiceti oslovených jich projevilo ochotu spolupracovat pouze dvacet pět. Důvodem odmítnutí spolupráce byla hloubka zkoumané problematiky, kdy se rodiče obávali přílišného zásahu do svého soukromí.

Výzkum probíhal v průběhu měsíců říjen až prosinec 2017 v ambulantní části Střediska výchovné péče v Děčíně. Průběžné vyhodnocení výsledků průzkumu se uskutečnilo v prvních měsících následujícího roku.

Výzkumný problém tedy zní: Rodičovská kontrola volného času jejich dětí, jako výchovný problém současnosti.

Téma jsme si vybrali proto, že si chceme výzkumem potvrdit, co způsobilo změny příčin závadného chování dětí v průběhu předchozích let.

Autorka pracuje již dlouhou řádku let ve Středisku výchovné péče v Děčíně, kde prošla funkcemi vychovatelky, vedoucí vychovatelky a po ukončení bakalářského studia zde pracuje ve funkci etopeda střediska. Její péčí již prošly více než dvě stovky dětí ve

věku 7 až 18 let. Při svém výchovném působení stále naráží na téma fungování vztahů v rodině, konkrétně vztahu rodičů a dětí.

Zatímco v dřívějších dobách bylo hlavním problémem záškoláctví, nevhodné chování ve škole, lhaní a drobné krádeže, v posledních deseti letech výrazně narostla problematika nevhodného chování v souvislosti s vlivem multimedii.

Řeší se zde často kyberšikana, poruchy příjmu potravy, sebepoškozování, závislost na internetových hrách, trávení mnoha hodin na komunikačních sociálních sítích (Facebook, Twitter, Instagram), kde vznikají závislostní komunity, které mají za cíl ovlivňovat negativně chování citově labilních jedinců. Není výjimkou, že cílovou skupinou komunit jsou děti mladší deseti let. Dívky se chtějí podobat štíhlým modelkám, které obdivují v televizi a na internetu, pro chlapce se stávají vzorem hrdinové akčních her a seriálů, které se snaží nekriticky napodobovat. Děti nedokáží správně rozlišit realitu od fantazie a nereálné možnosti považují za skutečnost.

2.5 Výzkumný proces

Proces výzkumu byl složitý. Někteří oslovení rodiče byli proti a nechtěli spolupracovat na výzkumu k diplomové práci. Stalo se i to, že začali spolupracovat – a když zjistili, jaká témata s výzkumem souvisí, spolupráci přerušili, obávali se zjištění, že se svými dětmi tráví minimální čas, což si do této chvíle vůbec neuvědomovali.

Rozhovory probíhaly individuálně podle časových možností respondentů v ambulantním oddělení střediska výchovné péče.

Náhled do osobní dokumentace byl autorce umožněn přímo ve středisku výchovné péče s povolením ředitele střediska.

3 Analýza výsledků

Základní číselné ukazatele

tabulka č. 1

Metoda	Polostrukturované rozhovory, studium dokumentace
Respondenti	25
Výzkumné otázky	3

3.1 Vyhodnocení výzkumných otázek

Výzkumná otázka č. 1

Co si rodiče představují pod pojmem volný čas u svých dětí:

Co je podle Vás volný čas?

tabulka č. 2

Čas pro rodinu	2 (8 %)
Čas na kroužky	3 (12 %)
Čas pro kamarády	6 (24 %)
Čas trávený podle svého	6 (24 %)
Čas pro pasivní odpočinek (PC, mobilní telefon)	8 (32 %)

Jaký kroužek navštěvovalo Vaše dítě v mladším školním věku?

tabulka č. 3

Fotbal	2 (8 %)
Výtvarný kroužek	2 (8 %)
Keramika	3 (12 %)
Florbal	5 (20 %)
Žádný	13 (52 %)

Jakou volnočasovou aktivitu v současné době navštěvuje Vaše dítě?

tabulka č. 4

Keramika	2 (8 %)
Výtvarný kroužek	2 (8 %)
Florbal	3 (12 %)
Fotbal	3 (12 %)
Žádný	15 (60 %)

Jakým způsobem kontrolujete docházku do kroužku?

tabulka č. 5

Volám vedoucímu kroužku	2 (8 %)
Věřím dítěti	3 (12 %)
Dítě vozím tam i zpět	7 (28 %)
Nekontroluji	13 (52 %)

Většina rodičů si vysvětluje volný čas u svých dětí tím způsobem, že nemusí plnit povinnosti stanovené rodiči nebo školou, ba ani samotné rodičovské povinnosti jako takové. Prioritní pro rodiče je to, aby se děti nějakým způsobem zabavily samy a oni jako rodiče mohli trávit svůj osobní volný čas podle svých zájmů, případně to, aby děti po škole nebyly samotné doma bez dozoru v době, kdy rodiče ještě jsou v práci.

Výzkum také ukázal, že někteří rodiče si to vysvětlují jednoduše tak, že volný čas dětí znamená především volný čas pro rodiče samotné. Obsah trávení volného času dětí ponechávají jim samotným, případně jim zpočátku zajistí jistou pravidelně se opakující akci např. kroužek, který pak dítě po delší dobu pravidelně absolvuje. Nevyslovenou otázkou zůstává, jak dlouhou dobu dítě vydrželo navštěvovat kroužek a čím se zabývá tehdy, když chybí rodičovský dohled.

Výzkumná otázka č. 2

Jaké jsou možnosti a využití volného času:

O co se Vaše dítě zajímá ve volném čase?

tabulka č. 6

Sport – fotbal, florbal, volejbal, atletika	4 (16 %)
Umělecký zájem – keramika, malování	3 (12 %)
Hudební zájem – hra na hudební nástroj	2 (8 %)
Pasivní zájem – PC, mobilní telefon	10 (40 %)
Parta – kamarádi, nekontrolovaný volný čas	6 (24 %)

Jaké jsou možnosti trávení volného času ve Vašem okolí?

tabulka č. 7

Sportovní aktivity – fotbal, florbal, volejbal, atletika, Skaut, Pionýr	11 (44 %)
DDM – různé zájmové kroužky	5 (20 %)
ZUŠ	2 (8 %)
Žádné	7 (28 %)

Z výzkumu vyplynulo, že existuje široká škála nabídek různých kroužků pro děti, rodiče o nich většinou vědí, ale nabízené aktivity v mnoha případech nevyužívají, a to z různých příčin, nejčastěji finančních anebo nedostupnosti z důvodu vzdálenosti od bydliště, často také podlehnou naléhání dítěte, že ho to nebaví a že tuto akci navštěvovat nechce.

Někteří rodiče jsou pracovní tak vytížení, že nemají čas ani možnost vozit menší dítě do kroužku. Z toho vyvozujeme, že děti nejčastěji využívají volný čas pasívním způsobem. Tráví čas doma s mobilním telefonem nebo u počítače či televize.

Výzkumná otázka č. 3

Jaké jsou zvyklosti trávení volného času v rodině:

Jak v současné době tráví Vaše rodina společný volný čas?

tabulka č. 8

Procházky, výlety, turistika	4 (16 %)
Lyžování, sportovní aktivity	2 (8 %)
Stolní hry	1 (4 %)
Zábavné parky	2 (8 %)
Pasívně – Pc, mobilní telefon, relax	11 (44 %)
Netráví spolu čas	5 (20 %)

Jaké jsou rituály ve Vaší rodině?

tabulka č. 9

Loučení před odchodem	2 (8 %)
Společné jídlo (snídaně, oběd, večeře)	3 (12 %)
Tradice – vánoce, oslavy narozenin, svátků	6 (24 %)
Pravidelné návštěvy	4 (16 %)
Přání na dobrou noc, četba před spaním	2 (8 %)
Žádné	8 (32 %)

Kolik volného času trávíte Vy s dítětem?

tabulka č. 10

0,5 – 1 hodiny	16 (64 %)
1-3 hodiny	5 (20 %)
3+	4 (16 %)

Jakým způsobem tráví tento volný čas?

tabulka č. 11

Kroužky, kamarádi, ZUŠ	15 (60 %)
PC, mobilní telefon	10 (40 %)

Máte k němu důvěru?

tabulka č. 12

Ano	5 (20 %)
Ne	10 (40 %)
Nevím	10 (40 %)

Máte pocit, že Vám dítě někdy zalhalo ohledně volného času?

tabulka č. 13

Ano	7 (28 %)
Ne	5 (20 %)
Nevím	13 (52 %)

Znáte kamarády Vašeho dítěte?

tabulka č. 14

Ano	6 (24 %)
Ne	11 (44 %)
Některé	8 (32 %)

Jak je vnímáte kamarády Vašeho dítěte?

tabulka č. 15

Vnímám je kladně	4 (16 %)
Vnímám je záporně	9 (36 %)
Vnímám je neutrálně	6 (24 %)
Nevím	6 (24 %)

Chodí k Vám domů kamarádi Vašeho dítěte?

tabulka č. 16

Ano	9 (36 %)
Ne	16 (64 %)

Má dítě v pokoji vlastní počítač, nebo možnost mobilního telefonu v soukromí?

tabulka č. 17

Ano	21 (84 %)
Ne	4 (16 %)

Kolik času tráví Vaše dítě denně na počítači a mobilním telefonu?

tabulka č. 18

0,5 – 1 hodinu	3 (12 %)
1 – 3 hodiny	4 (16 %)
3 – 5 hodin	7 (28 %)
5 a více hodin	11 (44 %)

Víte, jak tráví čas na počítači?

tabulka č. 19

Ano	8 (32 %)
Ne	6 (24 %)
Nevím	11 (44 %)

Jaký obsah sdílí na internetu?

tabulka č. 20

Natáčení a stříhání videí	4 (16 %)
Sledování youtuberů	7 (28 %)
Facebook, jiné sociální sítě	8 (32 %)
Hraní her	6 (24 %)

Jaké má kamarády/kontakty na sociálních sítích?

tabulka č. 21

Všechny přátele na sociálních sítích zná osobně	2 (8 %)
Přidává si přátele i na doporučení jiných přátel	8 (32 %)
Nezná většinu přidaných přátel	15 (60 %)

Jakým stylem jste poučili Vaše dítě o přidávání neznámých osob do svých přátel na sociálních sítích?

tabulka č. 22

Varování před cizími lidmi a s tím spojenými riziky	5 (20 %)
Upozornění na možná rizika při sdílení osobních a rodinných údajů na síti	4 (16 %)
Poučení o nevhodných webových stránkách se zavádějícím a nepravdivým obsahem	8 (32 %)
Nepoučili, stejně neposlechne	8 (32 %)

Výsledky analýzy odpovědí na výzkumnou otázku č. 3 ukázaly, že převážná většina rodin sledovaných dětí v dnešní době již upustila od trávení společného volného času, jako jsou společné dovolené a výlety rodičů s dětmi, návštěvy výstav, společenských akcí (kino, divadlo, akvaparky a podobně), nevyužívají nabízených volnočasových aktivit pořádaných školou a různými institucemi. Rodiče a děti si spolu nemají o čem povídat, ukázalo se, že chybí dostatek společných zážitků a témat ke konverzaci.

Zaujal nás poměrně vysoký počet odpovědí, kde rodiče uvádějí, že by je dítě stejně neposlechlo, když by mu chtěli dát poučení a vysvětlení o nebezpečí číhající na internetu. To svědčí o tom, že jednak klesá autorita rodičů a naopak stoupá nebezpečí, že dítě se bude seznamovat s nevhodným obsahem nabízených pochybných internetových stránek. Rodiče si neradi uvědomují, že svému nedospělému dítěti nemohou konkurovat v dosažených technických vědomostech a znalostech v oblasti multimediální technologie, čehož děti s chutí zneužívají.

4 Diskuze

Tématem výzkumu bylo zjistit, co si pod pojmem volný čas rodiče představují, jak dnešní rodiny tráví svůj volný čas, zda rodiče tuší, co jejich děti ve volném čase dělají.

Dotazovaní rodiče uvedli, že volný čas pro ně znamená čas, který děti mohou trávit s rodinou (**8 %**) čas vhodný pro navštěvování kroužků (**12 %**), čas věnovaný kamarádům (**24 %**), čas trávený podle svého uvážení (**24 %**), čas pro pasivní odpočinek trávený hlavně u počítače na internetu, hraním her a chatováním na sociálních sítích s kamarády, které zpravidla ani osobně neznají (**32 %**).

Z výsledků je zřejmé, že největší zájem je o pasivní aktivity ve volném čase a trávení volného času s kamarády, které rodiče ve většině případů neznají, což většinou má nebo může mít negativní vliv na jejich dítě. Některé děti se drží rizikových skupin jen proto, že chtějí někam patřit, mít zážitky, které jim rodina neposkytne. Rodiče již přestávají být důvěrníky a kamarády svých dětí, nahradili je jednak vůdčí typy v partě anebo virtuální partner v internetové komunikaci.

Největší úspěšnost, kdy je dítě ještě ovlivnitelné a chce trávit volný čas organizovaně a podle přání rodičů, je v mladším školním věku až do počátku puberty. Pokud se toto období nepodchytí ze strany rodiny včas, vzniká riziko, že si dítě začne volný čas naplňovat podle svých představ nebo představ jiných autorit, což následně velice omezuje rodiče v jeho kontrole a výchovném vedení správným směrem.

Někteří rodiče a dospělí si uvědomují, že když děti nemají vhodně zvolenou činnost, začínají se přiklánět k různým partám, a proto se snaží tomu alespoň trochu zamezit. Tento fakt vyplynul i z odpovědí, které rodiče udávali v rámci rozhovoru.

V otázce, jaké kroužky děti navštěvovaly v mladším školním věku, bylo zřejmé, že přibližně polovina dětí dotazovaných rodičů (**52 %**), měla možnost navštěvovat pravidelné organizované aktivity (florbal, fotbal, keramiku, výtvarný kroužek).

Alarmující je však počet dětí, které nenavštěvovaly ani v mladším školním věku některý kroužek. Těchto dětí bylo patnáct z dvaceti pěti, to je (**60 %**) dotazovaných

rodin. Již zde je zjevné, jak se u mladých lidí zvyšuje riziko závadného chování, pokud tráví volný čas neorganizovaně a nekontrolovaně.

V nedávné minulosti tomu bylo jinak. Bylo běžné trávit chvíle s rodinou i s přáteli, jezdili na rodinné dovolené, všichni si společně povídali nebo se věnovali společným činnostem. Rodiče dětem vyprávěli, četli jim před spaním pohádky, chodili společně do kina, cestou v autě si společně zpívali.

Dnes už jsou tyto aktivity vzácné. Již malé dětičky jsou naučené, že jim před spaním rodiče pustí pohádku z CD-přehrávače, písničky znají z notebooku, kanál Youtube je jejich hlavním lákadlem. V dnešní době bohužel většina dětí tráví volný čas sledováním televize nebo surfováním na internetu a bohužel tento způsob berou jako normu.

O tom, jaký mají vliv na osobnost dítěte sdělovací prostředky a multimédia, se obšírně zabývá předchozí část diplomové práce.

Také se velmi rozmohlo užívání alkoholu, drog i cigaret u dětí, a to už i v nízkém věku dětí. I když je v obchodech uzákoněn zákaz prodeje alkoholu a cigaret osobám mladším 18 let, bohužel ve skutečnosti je tomu jinak. Pro mládež není problém jít koupit alkohol, případně požádat nějakého staršího kamaráda o takový nákup. Často při takzvaných mejdanech v domovech se využívají i nekontrolované rodičovské zásoby alkoholických nápojů. Potom se stávají různá neštěstí, známý je případ školáka, který usnul podnapilý na mrazu. Bohužel vzniká mnoho „pochybných“ skupin, které celé dny nic nedělají, nepracují ani nestudují a o nic se nestarají. Nacházejí si aktivity, které jsou většinou společensky nežádoucí, například sprejerství, parkour provozovaný na nebezpečných místech, neorganizované adrenalinové sporty, kult krásného těla, který v extrému vede až k poruchám příjmu potravy jako jsou mentální anorexie, bulimie, zneužívání anabolik.

Na druhé straně se setkáváme i s opačným extrémem, jehož příkladem jsou děti žijící v takzvaných běžných rodinách. Děti mají volnočasové aktivity plánované a rozvržené na hodiny každý den, bez ohledu na to, že také potřebují čas pro sebe a své kamarády. Děti se rodičům obávají říct, že je vybrané kroužky nebaví, nebo že se jim nedaří natolik, aby v kroužku setrvaly, bojí se, že své rodiče zklamou a nesplní jejich

očekávání. Většinou se v těchto případech u dětí projeví sklony k depresím, úzkostem, sebepoškozování, úteků z domova, začíná záškoláctví.

Ukázalo se, že nabídka volnočasových aktivit v okolí domova našich dotazovaných respondentů je široká. Rodiče zmínili například sportovní volnočasové aktivity, jako je fotbal, florbal, volejbal, atletika, z uměleckých směrů pak keramika a malování, hudební zájmové aktivity – hra na hudební nástroj. Rodiče již při výběru aktivit pro své dítě narážejí na jejich odpor nebo nechuť, argumentují zejména tím, že jejich kamarád taky nikam nechodí, že je to nebude bavit a nikoho tam neznají. Nevysloveným důvodem často je to, že dítě už předem kalkuluje s tím, že by mělo málo času na svůj počítač, notebook nebo mobil. S kamarády se už ani nemusí navštěvovat osobně a spolu podnikat různé aktivity, stačí, když jsou spolu ve spojení v chatu, na Skypu nebo na Facebooku, jak se i ukazuje v odpovědích rodičů.

Pokud dítě tráví na počítači více než čtyři hodiny denně, znamená to pro dítě víc než jen psychickou zátěž. Je to spojeno s fyzickou neaktivitou, bolestmi zad, svalovou ztuhlostí, poruchami spánku, bolestmi očí a hlavy a dalšími potížemi, které se mohou objevit až v pozdějším věku.

Je prokázáno, že děti, které tráví svůj volný čas aktivním způsobem, se cítí být šťastnější než jejich pasivní vrstevníci. Některou z nabídky organizovaných volnočasových aktivit přitom využívá pravidelně jednou týdně **74 %** z více než dvou tisíc dotázaných dětí z celé ČR.

S tímto reprezentativním vzorkem respondentů pracovali tazatelé v rámci nejnovějšího výzkumu „Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let“, který realizoval Národní institut dětí a mládeže (NIDM) ministerstva školství (www.vyzkum-mladez.cz).

„I když máme tři čtvrtiny dětí, které tráví čas organizovaně, tak pořád je tady ještě čtvrtina, která ho tráví neorganizovaně, která nemá třeba dostatek těch podnětů, kde rodina selhala v motivování dítěte k trávení volného času. A tam vidím obrovský potenciál pro to, aby nějaké další procento dětí našlo své podněty k aktivitě ve volném čase: bude chtít nějaké volnočasové zařízení navštěvovat, rodina s ním bude trávit více volného času,“ řekl novinářům externí konzultant výzkumu Tomáš Čech z Pedagogické

fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Podle něj by se tak snížila možnost, že na tyto děti zapůsobí a ohrozí je rizika, která k nim přicházejí „zvenčí“ a s nimiž neumějí naložit.

Autoři zmíněného výzkumu M. Bocan a H. Maříková mají za to, že dítě, které se činností v nějaké volnočasové organizaci účastní, nejen že aktivně a smysluplně tráví volný čas, nabývá nových dovedností a zkušeností, (nevědomky) předchází sklonům k rizikovým projevům chování, ale rozvíjí i svůj „sociální kapitál“, síť vztahů a kontaktů mimo rodinu. Průzkum dále ukázal také to, že zhruba polovina dětí nemá vzor, tedy ve svém okolí někoho, komu by se chtěly podobat a kdo třeba výrazně formuje jejich pohled na svět (www.vyzkum-mladez.cz).

Nejrozsáhlejší ve výzkumu byla třetí výzkumná otázka, která se skládala z největšího počtu podotázek směřujících ke zjištění rodinných zvyklostí v trávení společného volného času v rodině.

Autorka má dojem, že přes jednoduchost otázek jsou některé odpovědi rodičů příkrášlené a neodpovídají realitě, o čemž se přesvědčila při osobních rozhovorech s jejich dětmi v rámci konzultací.

Společný rodinný volný čas je v mnoha rodinách vzácností. Pouze **(16 %)** rodičů uvedlo, že volný čas tráví společnou turistikou, procházkami, výlety. Dvě rodiny **(8 %)** jezdí lyžovat a společně sportují **(8 %)**, což jsou dvě rodiny, navštěvují zábavné parky, pouze jedna rodina **(4 %)** doma hraje společenské hry. Ovšem alarmujícím číslem je počet jedenácti rodin, což je **(44 %)**, které tráví společný volný čas pasivně každý sám na počítači, mobilním telefonu. Pět respondentů **(20 %)** upřímně přiznalo, že oni jako rodina vůbec žádný společný volný čas netráví.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že rodiče v dnešní době tráví s dětmi čím dál tím méně společného času. Více času tráví v zaměstnání nebo se věnují svým osobním aktivitám. Šestnáct rodičů **(64 %)** v rozhovorech uvádí, že společně s rodinou tráví pouze jednu hodinu denně, a to ve večerních hodinách, kdy už v rodině panuje klid.

Pokud se zmíníme o rituálech v dnešní rodině, rodiče se k tomuto tématu vyjadřovali velmi opatrně. Pod rituály rodiče zahrnuli loučení s dětmi před odchodem z domova, občasné společné jídlo, tradice (Vánoce, oslavy, narozeniny), pravidelné

návštěvy, popřáním na dobrou noc. Nejvíce rodičů však uvedlo, že v jejich rodině nedodrží žádné pravidelné rituály. Nevidí v rituálech smysl ani neshledávají nutnost je dodržovat nebo v rodině znovu nastavit.

Proč je dobré rituály udržovat? Utužují vztahy, učí projevovat city, navozují stabilitu, dávají nám jistotu, že někam patříme. Společné vzpomínky a zážitky pomáhají překonávat obtížné chvíle. Rituály jsou obecně důležité a je potřeba si je předávat či vytvářet nové a každá rodina si může vytvořit jiné tradice, a tím udržovat vazby a vztahy v rodině. Dříve rodina spolu pečovala o zvířata, domácnost, bylo v rodině potřeba všech „rukou“. Zdravých rituálů by mělo být dostatek, abychom v životě dokázali čelit překážkám.

Aby se rodinné rituály ujaly, musí představovat příjemně strávený čas a zábavu pro všechny členy rodiny. Děti si velice rychle zvyknou na pravidelné aktivity s rodiči a moc se na ně těší, tak, jako dospělí po letech rádi vzpomínají. Zvyk, který se udržuje hlavně v sociálně slabších rodinách, je to, že preferují nejstaršího potomka, tomu je věnována největší pozornost a péče, naproti tomu nejmladší potomek je odkázán na výchovu staršími sourozenci a většinou je to ten, který se později stará o své zestárlé rodiče.

Rodinné tradice mají být zábavou a radostí ze společného trávení volného času. Vytváříme tak drobné události, které naplňují čas všech jejích členů stejným obsahem, avšak s odlišným vnímáním každého z nich. Prožitím očekávaných společných chvil se objevují nová témata ke společným hovorům, které členy rodiny stmelují. Zhruba od osmi let má pro dítě společné trávení času s rodiči významný vliv na utváření rodinných vztahů. Hromaděním společných zážitků se naplňuje rodinná historie, která při každém rodinném setkání ožívá (Šulová, 2005).

Důležitou otázkou pro potvrzení kvality prováděného výzkumu bylo téma důvěry mezi rodičem a dítětem. Rodiče se nad otázkou hodně zamýšleli a ve většině odpovědí zaznělo, že nevědí, zda svým dětem ohledně trávení volného času mohou plně důvěřovat. Většina rodičů nezná kamarády svých dětí, nezvou kamarády domů za svými dětmi, aby je sami blíže poznali. Nic konkrétního o nich nevědí, neznají jejich zájmy ani to, proč s nimi jejich děti kamarádí, proč si vybrali za své kamarády právě je.

Otázky na tolik zmiňované téma počítače, mobilního telefonu a televize se dotazovaným rodičům nelíbily. Možná pochopili, že právě toto je důležitým momentem a příčinou jejich výchovného selhání, tedy snažili se své odpovědi zkreslovat a formulovat přijatelnější varianty odpovědi. I přesto nakonec většina rodičů s politováním přiznala, že jejich děti tráví hodně času na počítačích, sociálních sítích, mobilních telefonech nebo u televizních obrazovek. Rodiče však nevědí, jak jejich dítě dobu na internetu využívá, které pořady nebo internetové stránky vyhledává, o čem si s domnělými přáteli na síti chatují.

Společným jmenovatelem je pohybová neaktivita i různé neuropsychické potíže. A také menší zájem o studium, zhoršení prospěchu a u některých též problémy s chováním. Rapidně ubývá také dětských čtenářů, Klasická knížka už tolik neláká. Logopedičtí pracovníci poukazují na opožděný vývoj řeči u malých dětí v důsledku pasivního sledování televizních pořadů pro nejmenší děti, kde dítě slyší různé zvuky, skřeky animovaných postaviček, nesprávnou komolenou výslovnost. Děti jen naslouchají, často je televize jen zvukovou kulisou a nikdo z rodiny na dítě prakticky nemluví, dítě nemusí odpovídat na otázky, které jim nikdo neklade.

Děti se chtějí lišit od starší generace (rodičů) a počítačové hry jim jasně a zřetelně k tomu napomáhají. Klinický psycholog Mgr. Křenek P. z Etopedicko psychologické poradny v Ústí nad Labem říká v článku uvedeném v odborném časopisu Psychologie, ročník 2013 č. 3:

„Rodiče jim v tomto směru neimponují - jsou méně technicky vyspělí a za dětmi zaostávají. Přestože většina rodičů používá počítač v práci, pracuje s internetem i s odbornými programy – a někteří se zapojují i do počítačových her - své děti postřehem ani rychlostí nepřekonají. Navíc děti disponují lepší provozní pamětí než dospělí. Občas je nějaký tatínek úspěšný například v hrách s auty, ale v akčních hrách, nebo střílečkách dítěti nestačí“.

Především starší děti mají za sebou větší „technický zácvik“. Vezměte si, jaké hračky je od útlého dětství provázely: mluvící a zpívající knížky, stavebnice s motorky, autíčka a letadla na ovládání, transformers, interaktivní plyšová zvířátka, či panenky Chou chou, MP3, dětské laptopy a karaoke notebooky. Pochopitelně nechybí herní konzole Nintendo, GameBoy, Playstation a PSP, X-boxy a počítačové hry. Není divu, že

technické vymoženosti později využívají i jako způsob trávení volného času (LSS Děti, 2008).

Sledování televize nevyžaduje žádnou aktivitu mozku, ale rychle se měnící scény dětský mozek příliš stimuluje. Na druhou stranu televize po nich nic nechce, nedává jim žádné otázky, na které by museli odpovídat, nezaměstnává je žádnými úkoly, které by měli plnit. Není výjimkou, že děti od počítače přeběhnou rovnou k televiznímu seriálu.

„Děti, které sledují příliš často televizi, jsou méně tolerantní k úkolům, které vyžadují trpělivost a soustředění,“ vysvětluje Mgr. Opočenská H., vedoucí Střediska výchovné péče v Ústí nad Labem a dodává, že dítěti, které je denně ve světě seriálů a akčních her, se realita nutně jeví jako velice nudná. Podle ní přibývá dětí, které mají problémy s obezitou, se zády a trpí psychickými nebo neurologickými potížemi.

Rodiče by měli určovat, kolik času a kdy mohou děti u počítače trávit. Možným řešením je i vzájemná dohoda a předem domluvená pravidla. Kolik času denně má dítě na přípravu do školy, pomoc v domácnosti, kolik na zábavu a třeba i na hraní a sledování televize (LSS Děti, 2008).

Z deseti dětí se čtyři střídají u odborníků.

„Prvním nedostatkem je nedostatek rodičovské komunikace a za druhé nedostatek společných aktivit, od hraní Člověče nezlob se nebo karet po výlety,“ říká Mgr. Opočenská H. *„Druhým je osobní příklad. Jsou rodiče, kteří přijdou z práce a zapnou televizi nebo počítač. Někteří dokonce netráví společný čas s dětmi ani o víkendech. Pak se jen těžko nastavují pravidla. Přitom je pro vývoj dítěte důležité, aby se zapojilo do všech aktivit, včetně chodu domácnosti, aby mělo nějaké koníčky a dokázalo trávit volný čas účelně. V opačném případě se u něj dříve nebo později projeví porucha seberealizace, která je problémem mnoha teenagerů a dospívajících. Každý totiž potřebuje poznat své vlastní schopnosti, využít je a v něčem vyniknout“* (LSS Děti, 2008).

Manažerka projektu „Klíče pro život“ I. Hošková (NIDM) klade při úvaze o tom, k čemu výsledky výzkumu vybízejí, důraz na pozitivní vzory a s tím související

pozitivní zprávy (i v médiích). „*Jde o vyzdvihování kladných hodnot na konkrétních příbězích na tom, co je pro dítě uchopitelné*“ míní.

Právě povídání si s rodiči, prvek vzájemné komunikace s nimi se jaksí vytrácí. Možná i proto, že děti se teď cítí vlastně osamoceně a málokdo z dospělých osob jim naslouchá, zaznamenaly sociální sítě typu Facebook podle I. Hoškové takový rozvoj. „*Skýtají dětem prostor, možnost obrátit se někam se všemi pocity, které mají, a se všemi sděleními, která potřebují předat. Tam na ně někdo reaguje a jakoby se tam jejich pocity potvrzují,*“ dodala I. Hošková. Pokud tedy, jak upozornila, z průzkumu vyplynulo, že rodiče (tatínkové) nemají na děti dostatek času, pak „*kvalitní trávení volného času v rodině, to, že si opravdu sedneme, vyzpovídáme dítě, posloucháme je, vnímáme jeho reakce, jsou strašně důležité*“ (www.kliceprozivot.cz).

Moderní technologie mají nesporně velký vliv na trávení volného času dětí. Z průzkumu (NIDM) vyplývá, že bez mobilního telefonu se téměř žádné dítě na základní škole neobejde. Vlastní ho až osmdesát procent českých žáků. Některé děti se už od první třídy běžně pohybují na internetu, a to včetně sociálních sítí, ačkoli na mnohé z nich by měl být vstup povolený až od 15 let. Výjimkou není ani televize v dětském pokoji, kde ji sleduje až třetina školáků z prvního stupně. Sledování televize je se společným jídlem také způsobem, jak děti tráví nejvíce času s rodiči (www.adam.cz).

Navzdory technice a množství pasivní zábavy, která se na děti valí ze všech stran, nejsou všechny zdaleka šťastné. „*Bylo pro nás překvapivé, že asi třetina dětí nepovažuje své otce za hodné. Překvapilo nás i to, že 15 procent dětí se necítí být v životě šťastných. Méně šťastné se cítí děti, které nenavštěvují žádné volnočasové aktivity. To se nám ukázalo naprosto markantně,*“ uvedl garant výzkumu M. Bocan.

Právě volný čas, který s dětmi aktivně tráví i rodič, a své dítě neodbývají pouze tím, že jim pustí televizi, posiluje sociální vazby v rodině a poskytuje společné zážitky. Důležité jsou pro spokojenost dětí i různé zájmové kroužky, které jim umožňují něco aktivně prožívat a tvořit. Také podle odborníků jsou společné aktivní zážitky rodičů a dětí tou nejlepší investicí do budoucnosti jejich dětí (www.adam.cz).

Nejzávažnějším argumentem, což potvrdil výzkum, je to, že rodiče dětí, které se kvůli patologickým projevům chování staly klienty střediska výchovné péče, nevěnují

svým dětem dostatek svého času, nepřipravují pro ně aktivní zajímavý program využití volného času, nenacházejí s dětmi společnou řeč a výběr způsobu trávení volného času ponechávají často na dítěti samotném. Nezralé dítě si se svým časem nedokáže poradit, pokud nemá vhodnou inspiraci anebo se nechá ovlivnit vzory z nevhodného prostředí. Uchyluje se v lepším případě k pasivnímu trávení volného času nebo se stává členem závadové party, která naplňuje jeho touhy být přijímáno a vyslyšeno a nachází zde negativní náplň volného času.

Výzkum nejvíce korespondoval s odborným názorem Fieldingové (2018), která uvádí:

„Konektivita dnes proniká do všech oblastí našeho bytí, technika nám umožňuje dělat věci, které by před deseti lety byly nemyslitelné. Také se zcela změnilo mnoho věcí, které historicky tvořily základ toho, jak jsme žili a vzájemně se ovlivňovali, což stále méně příznivě působí na ty nejdůležitější a nezákladnější oblasti našeho života“ (Fieldingová, 2018).

4.1 Limity výzkumu

Z počátku provádění výzkumu se ukazovalo, že oslovení respondenti, v našem případě rodiče dětí, kteří projeví zájem řešit výchovné problémy svých dětí v odborné instituci, tedy ve středisku výchovné péče, nebudou mít problém spolupracovat na kvalitativním výzkumu, který provádí jejich speciální pedagog formou polostrukturovaného rozhovoru.

Rodiče byli zváni postupně do ambulantního oddělení střediska. Rozhovor byl veden individuální formou (rodič x speciální pedagog). V průběhu rozhovoru někteří z rodičů projeví nechuť k další spolupráci, neboť se obávají nepřiměřené zásahu do jejich soukromí a spolupráci ukončili, a to i přesto, že jejich děti jsou již delší dobu klienty střediska výchovné péče a speciální pedagog si získal důvěru jak dítěte, tak i rodičů. Tito rodiče se obávali toho, že se potvrdí významný podíl rodiny na výchovných problémech jejich dítěte, což si někteří rodiče nechtějí otevřeně připustit.

V dalších případech bylo zřejmé, že u některých odpovědí rodiče neodpovídají upřímně a pravdivě nebo si odpovědi přikrášlují tak, aby vyznívaly pozitivně.

Po ukončení rozhovoru si většina rodičů uvědomila, jak je důležité věnovat svému dítěti dostatek svého času, znát jeho potřeby a názory, sledovat skutečné zájmy svého dítěte. Do té doby si rodiče vůbec neuvědomovali, že i když tráví celá rodina pohromadě svůj volný čas doma, je každý z nich u svého počítače, to znamená, že je vlastně nic nespojuje. Pouze jeden z rodičů uvedl, že společně doma hráli běžné společenské hry (člověče nezlob se, karty, monopoly, domino a jiné) nebo si společně povídali.

4.2 Možnosti dalšího výzkumu

Ve výzkumu se potvrdilo to, co nám praxe již naprosto zřetelně naznačovala. Hlavní příčinou nezájmu dětí o klasické volnočasové aktivity, jako jsou kroužky, sport, kultura, četba knih, hry venku i doma je široký rozmach a vývoj multimediální techniky, která se stala pro děti tak atraktivní, že vyplnila celý okruh jejich zájmů, zálib a potřeb.

Proč tomu tak je? Dítě si připadá být pánem svého přístroje, samo si vybírá akci, na kterou si právě vzpomene. Nabízí mu vzrušující podívanou, světelné a zvukové efekty, neohrožené virtuální postavy, které pro něj představují vysněného hrdinu. Tomuto novému a atraktivnímu fenoménu pak samozřejmě nemůže konkurovat žádný pěvecký nebo sportovní kroužek. Na sociálních sítích nalézají zajímavé osoby, které jim věnují svůj čas a reagují na jejich problémy. Výlet s rodiči na nějaký zámek je pak opravdu pro toto dítě šedivá nuda.

Cílovou skupinou výzkumu jsou rodiče dětí s výchovnými problémy. Téma vlivu a rizik užívání sociálních sítí na děti a mládež by si zasloužila daleko rozsáhlejší srovnávací výzkum také ve skupině dětí běžné populace, dětí, které nevykazují žádné výchovné problémy. Také zde by bylo zajímavé sledovat, jakým způsobem, proč, jak důkladně rodiče praktikují dohled nad jejich volným časem, jaké mají záliby a jaký podíl na těchto zálibách mají počítače a sociální sítě.

4.3 Strukturované návrhy využití výsledků výzkumu pro teorii a praxi

Objektem výzkumu byli rodiče dětí, které se díky patologickým projevům v chování doma, ve škole nebo i mimo domov dostaly do středu výchovné péče. Už tento fakt znamená selhání rodiny a společnosti v určitých oblastech, které se společně snaží ve střediscích výchovné péče nalézat, upravovat a řešit tak, aby došlo pokud možno k nápravě stávajících problémů. Předpokladem je vzájemný respekt a důvěra u všech tří subjektů, což jsou rodiče, děti a speciální pedagog.

Jedním z hlavních problémů, na kterém se všichni shodnou, je aktivita dětí na počítačích. Dlouhodobé nebo pravidelné používání počítače nemusí ale být automaticky známkou abnormálního chování. Hraní na počítači začne být nebezpečné, pokud se objeví známky závislého chování. Například nechť dítěte omezit používání počítače nebo přestat hrát, neklid a mrzutost, když nějakou dobu hrát nemohlo. Také se to může projevit špatnými výsledky ve škole a absencí společenských kontaktů. V případě podezření na závislost je vhodné obrátit se na odborníka, neomezit se jen na zákazy, snažit se pochopit, co virtuální svět pro dítě znamená a nabídnout mu vhodné alternativy.

Jedinou možností je orientace dítěte na jinou aktivitu. Ke každé činnosti je ovšem potřeba určitá počáteční energie, přemluvit dítě, motivovat jej atraktivitou plánované akce, případně odměnou na závěr. Pokud se toto podaří, tak už to tolik energie nestojí. Největší paradox je, že rodiče raději volí cestu zákazů a trestů nebo cestu nejmenšího odporu. Vztít takové dítě na výlet do přírody nebo na nějakou kulturní akci je samozřejmě namáhavé. Dítě musíte přesvědčovat, chválit a povzbuzovat.

Výhodou je, když rodiče s dětmi aktivně pracují už od malička a společně celá rodina má program správně nastaven, znamená to, že dítě má dobrý vklad a snadněji se k něčemu podobnému později vrátí. Každopádně se doporučuje nabídnout dítěti náhradní atraktivní činnosti a vhodně jej motivovat. U dívek může být motivací hezká postava, u chlapců zase výkon – jízda na snowboardu, na kole. Ovšem než se dítě zaktivuje, musí překonat určitou pro něj zátěžovou dobu, která vyžaduje hodně

trpělivosti a energie ze strany rodičů. Ale když se dítě odhodlá a zjistí, že ten zážitek byl nad jeho očekávání, bude ho chtít zopakovat.

Závěr

Moderní technika významně ovlivňuje volný čas a životní styl dnešních dětí. Ubírá jednotlivcům čas na zdravý a aktivní způsob využití volného času. Existuje jistě široká škála nabídky volnočasových aktivit nejen pro dítě samotné, ale i pro jeho rodiče, tedy pro celou rodinu.

Velký prostor pro rozvoj samostatnosti dítěte, jeho individualitu poskytují v dnešní době školská zařízení a další soukromé, neziskové i státní organizace pro volnočasové aktivity. Na správný životní styl neexistuje žádné měřítko ani pravidlo. Důležité je, aby dítě bylo spokojené, aktivní, čímž se přirozeně rozvíjí jeho zdraví, harmonický duševní i tělesný vývoj. Stává se, že někdy rodiče dítě příliš nutí do aktivit, které dítěti nevyhovují a nepřinášejí mu uspokojení a potěšení.

Problematika diplomové práce byla podpořena výzkumným šetřením, jehož výsledné interpretační závěry uvádíme v předchozích částech. Záměrem diplomové práce nebylo uskutečnit vyčerpávající výzkum, ale především nahlédnout do vybrané problematiky a porovnat názory rodičů na trávení volného času jejich dětí s poznatky z odborné literatury a názory autorky diplomové práce.

Z uskutečněného výzkumu vyplývá, že velká část dětí upřednostňuje ve svém volném čase neorganizovanou pasivní činnost, konkrétně vysedávání u počítače nebo před televizní obrazovkou. Rozhovory potvrdily, že děti oblibují hru na počítači, mobilu, tabletu, sledování televize a nevhodnou komunikaci prostřednictvím Facebooku, které je minimálně kontrolovatelná a může pro nezkušené děti představovat největší ohrožení.

Současná doba je celkově silně orientovaná na výkon. Některé děti bývají volnočasovými aktivitami, které jim vybrali rodiče, přetížené, činnosti je nebaví, a tak ani nepřekvapuje velké procento dětí, které to obtěžuje, samy si vhodnou aktivitu nedokáží nalézt, a nejrady by tedy nedělaly „vůbec nic“. Jejich sloganem jsou slova jako „nuda, nezám, trapné“.

Podle našeho názoru aktuální situace také souvisí s tím, že rodiče své děti především v mladším školním věku dnes samotné ven téměř nepouští, a to z důvodu bezpečnosti, z obav, aby se jejich dítěti něco nepříhodilo, a proto je všude převáží autem. Děti samotné se situaci z pohodlnosti rády přizpůsobily a komunikace s vrstevníky jim takřka nechybí, protože jim stačí být s nimi v kontaktu přes sociální sítě.

Z rozhovorů s rodiči také vyplynulo, že o organizovanou volnočasovou činnost děti v současné době nemají velký zájem. Jen zanedbatelná část dětí navštěvuje některý zájmový kroužek.

Zaměřili jsme se také na to, jaký vliv má rodina na trávení volného času dětí. Rodiče dnes již nejsou pro dítě vzorem a příkladem z hlediska inspirace pro trávení volného času. Někteří z rodičů připustili, že mají dlouhou a nepravidelnou pracovní dobu, vracejí se domů unavení, a tudíž nemají sílu ani chuť připravit pro své děti ani pro sebe žádný aktivní volný čas. Svě volno tráví většinou odpočinkem a relaxací, ke které dítě nepřizvou a ponechávají je rádi jeho vlastní činnosti.

Poměrně vysoké procento rodičů ani nekontroluje čas, který děti tráví u počítače nebo u televize, ba ani se nezajímají o program, který dítě sleduje. O zážitcích, které děti během dne prožívají, doma téměř nehovoří. Společná komunikace rodičů s dětmi a společenské hry jsou zmiňovány jen ojediněle. Návštěvy kulturních zařízení jako jsou návštěvy kina, divadla či koncerty, rovněž nejsou populární ani u rodičů ani u dětí.

Domníváme se, že diplomová práce by mohla být podkladem pro další sociologický či pedagogický výzkum či by se mohla stát motivačním činitelem a inspirací pro pedagogii volného času, v neposlední řadě také pro rodiče dětí ve školním věku.

Použitá literatura

BENDL, S. a kol., 2015. *Vychovatelství*. Praha: Grada. ISBN 987-80-247-4248-9.

ČT 24, 2011. In: *Děti tráví čas mezi televizí, počítačem a mobilem* [online]. 2011 [vid. 2. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1264619-deti-travi-cas-mezi-televizi-pocitacem-a-mobilem>

FIELDING, O., 2018. *Digitální detox*. Computer Press (CPress). ISBN: 978-80-2641-804-7.

FISCHER, S., ŠKODA, J., 2008. *Speciální pedagogika*. Praha: Triton. ISBN 987-80-7387-014-0.

GORDON, T., 2012. *Výchova bez poražených*. Malvern: ISBN: 978-80-87580-06-6.

HÁJEK, B., a kol., 2003. *Pedagogika volného času*. Praha: UK. ISBN 80-7290-128-1.

HÁJEK, B.; a kol., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, B., a kol., 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAVRLENTOVÁ, D., 2015. *Ako pisać a prezentovať záverečné práce*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. ISBN 987-80-8105-716-8.

HELUS, Z., 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4674-6.

HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-927-5.

JEDLIČKA, R., 2017. *Předmět: psychologie adolescenti děti socializace sebepojetí výchova rodina*. 1. vyd., Praha: Grada. ISBN: 978-80-271-0096-5.

KNOTOVÁ, D., 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

KOLAŘÍKOVÁ, V., NĚMEC, J., 2016. IN: *Jak Češi tráví čas?* [online] 2016. [vid. 18. 5. 2018]. Dostupné z: Sociologický ústav AV ČR. (2016, říjen 2). Dostupné z: http://www.promenyceskespolecnosti.cz/aktuality/aktualita22/Jak_Cesi_travi_cas_TK_20-06-2016.pdf

KOPECKÝ, K., 2008. IN: *Riziková komunikace*. [online]. 2008 [vid. 16. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.e-ebezpeci.cz/rizikova-komunikace/uvod-do-rvk>

KRATOCHVÍLOVÁ, E., 2001. *Vol'ný čas a prevencia sociálno-patologických javov u detí a mládeže*. In *Socialia 2000 – Mládež a volný čas*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 17.

MAJER, J., 2011. IN: *Děti, které volný čas tráví aktivně, se cítí šťastnější* [online]. 2011 [vid. 4. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.adam.cz/clanek-2011060059-deti-ktere-volny-cas-travi-aktivne-se-citi-stastnejsi-ukazal-vyzkum-nidm.html>

MAJER, J., 2011. IN: *Děti, které volný čas tráví aktivně, se cítí šťastnější* [online]. 2011 [vid. 4. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1157352599.pdf>

MARTÍNEK, Z., 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada. 1.vyd., ISBN 978-80-247-2310-5.

MATOUŠEK, O., 2003. *Práce s rodinou*. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.

MEDIARESEARCH, 2008 IN: *Děti se chtějí lišit od starší generace a počítačové hry je jasně a zřetelně oddělují*. [online]. 2008 [vid. 4. 5. 2018]. Dostupné z: (Zdroj: LSS Děti 2008 – Mediaresearch, ATO 2Q 2008 (N=800)

MLČOCH, Z., 2013. IN: [online]. 2013 [vid. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/deti-chovani-zdravi/vliv-sledovani-televize-na-chovani-a-psychiku-malych-deti>

PÁVKOVÁ, J., a kol., 1999. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-295-5.

PÁVKOVÁ, J., a kol., 2002. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. 3. vyd., ISBN 10-80-7178-711-6.

PIPEKOVÁ, J., a kol., 2006. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-120-0.

PRŮCHA, J., 2000. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 978-80-2620-872-3.

REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 1. vyd., ISBN 978-80-247-3006-6.

SLOWÍK, J., 2008. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.

SOVÁK, M. a kol., 2000. *Defektologický slovník*. Jinočany: H + H. ISBN 80-86022-76-5.

ŠKORNIČKOVÁ, E. 2018 IN: *Adaptační zákon*. [online]. 2018 [vid. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.gdpr.cz/blog/adaptacni-zakon>

ŠULOVÁ, L., 2005. *Význam rituálů pro současnou rodinu*. In: Sborník 13. Celostátního kongresu k sexuální výchově v ČR, Pardubice: SPRSV, ISBN 80-86-559-41-6.

TOWNSEND, C., 2003. *Děti a hranice*. Henry Cloud, John Townsend; [Alena Švecová-Koželuhová]. 2. vyd., Praha: Návrat domů, Orig.: Boundaries with kids. ISBN 80-7255-075-6.

TRAIN, A., 2001. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál. 1. vyd., ISBN:80-71785-03-2.

VÁGNEROVÁ, M., 1993. *Variabilita a patologie psychického vývoje*. Praha: UK. ISBN 80-7066-797-4.

Přílohy

Co si rodiče představují pod pojmem volný čas u svých dětí:

- **Co je podle Vás volný čas?**
- **Jaký kroužek navštěvovalo Vaše dítě v mladším školním věku?**
- **Jakou volnočasovou aktivitu v současné době navštěvuje Vaše dítě?**
- **Jakým způsobem kontrolujete docházku do kroužku?**

Jaké jsou možnosti a využití volného času:

- **O co se Vaše dítě zajímá ve volném čase?**
- **Jaké jsou možnosti trávení volného času ve Vašem okolí?**

Jaké jsou zvyklosti trávení volného času v rodině:

- **Jak v současné době tráví Vaše rodina společný volný čas?**
- **Jaké jsou rituály ve vaší rodině?**
- **Kolik volného času trávíte Vy s dítětem?**
- **Kolik času má Vaše dítě pro sebe?**
 - **Jakým způsobem tráví tento volný čas?**
 - **Máte k němu důvěru?**
- **Máte pocit, že Vám dítě někdy zalhalo ohledně volného času?**
 - **Jednalo se o jednorázové nebo opakované lhaní?**
 - **Jaký k tomu mělo důvod?**
- **Znáte kamarády Vašeho dítěte? Jak je vnímáte?**
- **Chodí k Vám domů kamarádi Vašeho dítěte? Jestliže ne, co je důvodem?**
- **Má dítě v pokoji vlastní počítač? Kolik času tráví Vaše dítě denně na počítači?**
- **Víte, jak tráví čas na počítači?**

- Máte představu, kde se vaše dítě pohybuje na sociálních sítích?
 - Jaký obsah sdílí na internetu?
 - Jaké hry hraje, jaké má kamarády/kontakty na sociálních sítích?
-
- **Jakým stylem jste poučili své dítě o přidávání neznámých osob do svých přátel na sociálních sítích?**